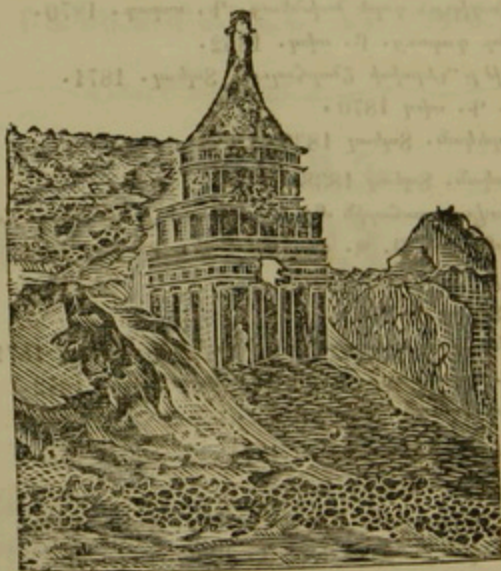

ԱՄՍԱԳԻՐ

ԸՋԳԱՅԻՆ • ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ • ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ
ԵՒ ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ
ՇՐՋԱՆ ՄԻԱՄԵԱՅ

ՅԵՐՈՒՍԱԼԻՄ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈՎԵԵԱՆՑ
1875

ՅՈՒՅԱԿ ԳՐՈՅ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՌԱՔԵԼ ԱԿԱՆ ԱԹՈՌՈՅՍ

ՍՐԲՈՅ ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՑ

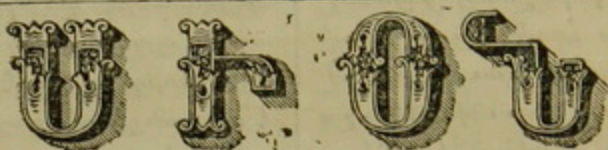
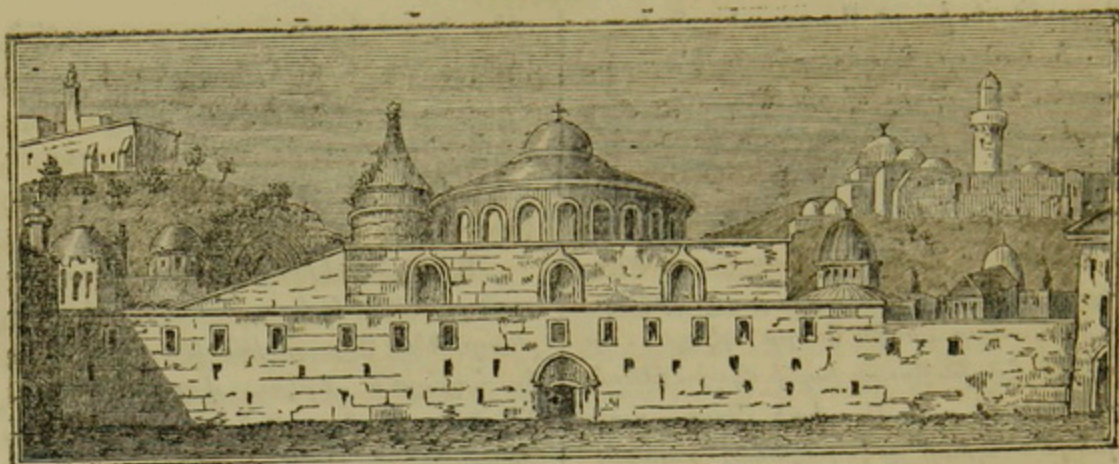
ԷԻ ԱՐԺՈՂՈՒԹԻՒՆԻ ՆՈՅԻՆ

	ՂԲԸ	ՓԴՅ.
Ա. Գ. Նիս, Հայերենէ փոխեց Ի Տաճկերէն 3. Քիւրքճեանոֆ. տպւոյ 1872.	4	
Աղօթագիրք Արքայան տեղեաց, աղասարհիկ լեզուաւ.	2	
Անուրջք Ի Սիւն, ոգեաց Մ. Թաթուլ. 1869.	1	20
Առաքինութեան ճաշան, կամ Մենտոր մանկանց, թարգմանեց Տ. Հ. Թ. Ս.	7	
Աւետարան աստեի. Ս. Եկեղեցւոյ մէջ կարդացուելիք աւետարաններն են.	30	
Աւետարան փոքր. Տպւոյ 1867.	6	
— Նոյնը կրտսերանով. Տպւոյ 1867.	12	
— Նոյնը ճաշու. Տպւոյ 1868.	30	
Բանաստեղծութիւն, աշակերտահեաց մէջ. Բ. Տիպ 1874.	1	
Բացարկութիւն Հրաժարման՝ եւ զղկման եւ առաւօտան եւ զոյց շնորհալ. (•)	6	
Գաղիկ վերջին արքայ Հայոց Բաղդաստանի, ողբերգութիւն. Տպ. 1672.	5	
Գարծք Առաքելաց, Տպւոյ 1867.	6	
Գարծք Ոսկերիկի Սանուէլ Ռաբրի հրէի. Տպւոյ 1867.	3	
Գովառանք. Տպւոյ 1867.	3	
Եղիշէ, պատմութիւն Վարդանանց պատերազմին ընդդէմ գործ նախնեաց.	7	
Երեւոյթ կրից. Տպւոյ 1851.	7	
Երկու խօսք, եկեղեցւոյ պաշտօնէից ուղղուած. Տպւոյ 1873.	3	
Երկրեմ խորի, աղօթագիրք, գործ նախնեաց, Դ. տպագ. 1870.	7	
Զանազանութիւն հինգ դարուց. Բ. տիպ. 1862.	40	
Ընդհանրական թուղթք Ներսիս Դեմոֆալաց. Տպւոյ 1871.	18	
Թանգարան խրատու. Գ. տիպ 1870.	18	
Թանգարի տետրակ տարեկան, Տպւոյ 1839. (•)	3	
— Նոյնը շարաթական. Տպւոյ 1838. (•)	2	20
— Նոյնը՝ Ս. Զատովայ տանարին մէջ կատարուած թանգարանու համար	4	
Թուարանութիւն համառօտ, Ս. Պ. Փաշաղեանցի, Դ տիպ. 1869.	3	
Ժամագիրք խոշորագիր. Տպւոյ 1866.	20	
Ժամագիրք աստեի. Տպւոյ 1870.	50	
Խնդիր Ս. Տեղեաց եւ նորս պաշտօնական քննութիւնը, Տպւոյ 1871. (••)	6	
Խորհրդածութիւն Ս. պատարագի, գործ նախնեաց, Տպւոյ 1842.	10	
Խորհրդատետր Ս. պատարագի, Տպւոյ 1873.	10	
Կարգադրութիւն առողջութեան, Տպւոյ 1871.	5	
Կենսագրութիւն Բաաքալայ, Տպւոյ 1869.	2	
Կրտսերի հոգեւոր բանից, գրեց Արգար Խոնեց. Տպւոյ 1853.	6	
Կրթարան Աւետարանական բանից, Դաս Ա. Սիմոն Պետրոս.	1	20
— — — Դաս Բ. Սանարայի.	1	20
— — — Դաս Գ. Որդիք Աստուծոյ.	1	20
Համապատուութիւն երկուստան առաքելաց, հանգերձ յաւելուածով.	4	
Համառօտութիւն Քրիստոնէական ուսման. Տպւոյ 1873.	4	
Հայերի վերաց. Տպւոյ 1852. (••)	6	

ሆ ሊ ኔ ዐ ቅ በ ኮ ቅ ኮ ኮ ኔ

Մեկ աստիճան (*) նաև գրելի հաշվառողի և անհատի լեյալի և
 երկ աստիճան (**) Բուհական աստիճանի և անհատի և

ՏԱՍՆԵՐՈՐԻ ՏՅՐԻ
ԹԻԻ 11.

ԱՄՍԱԳԻՐ

ՆՈՅՆԵՐ 30
1875.

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԿՐԹԱՐԱՆ

ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԻՑ

ԴԱՍԶ.

ԱՐՏԱՍՈՒՔ ԵՒ ԵՐԳ^(*)

ԵՂԱՐՔ, այս երկու մարդարեից մէջ, յորոց մին կը քարոզէ ապաշխարութիւն և միւսն փրկութիւն կը խօստանայ ապաշխարող սրտերուն, կայ արդեօք ստուեր անգամ ընդդիմախօսութեան: — Ա՛յ բնաւ: Ստիպեմք, ի միտն առ միւսն, առաջնոյն պաշտօնէն առ պաշտօն երկրորդին, կայ մի անջրպէտ, կայ մի տարածութիւն, զոր

Աստուծոյ աչքն միտն կտրող է չափել թիստ լաւ նշմարած էր այն կէտն Յովհաննէս Մկրտիչ, երբ ասաց. «Որ ի վերուստն գայ ի վերոյ է քան զոմն նայն, որ յերկրէ աստի է, յերկրէ է՝ և յերկրէ խօսի ո. Յ. Գ. 31: Արդարեւ՝ Յովհաննէս ապաշխարութեան քարոզութիւնն, կերպիւ իւրիք, երկրի խօսք էր, մարդկային խօսք էր, գաղափար մի էր, որ կը ծնանի մարդոյ մէջ եւ զոր մարդ կ'ընդունի և կը հասկնայ:

(*) Հարունակութիւն և վերջ:

Բայց Շնորհք խօսքն Աստուածային խօսք է, և նա՛ որ Շնորհք բառն կ'արտասանէ, նա՛ որ ոչ միայն Շնորհք կը քարոզէ, այլ և խաղաղութիւն կը շնորհէ, նա ՚ի վերոսոր է և ՚ի վերջ է ասն զաւանդան: Յովհաննէս Մկրտիչն մարդ է. իսկ Յիսուս Քրիստոս՝ Աստուած: Խիղճըն կը վիայէ առաջնայն, բայց երկրորդին համար Հոգին Սուրբ պէտք է, որ վիայէ: Հոգին Սուրբ խղճի վիայութեան հակառակ բան մի պիտի չ'ապէ. բայց խեղճն պիտի չը կարողանայ յայտնել այն ամենն, ինչ որ Հոգին Սուրբ պիտի յայտնէ: Այս պատճառաւ ահա, ով որ զՅիսուս Քրիստոս ընդունի, անշուշտ պիտի ընդունի և զՅովհաննէս Մկրտիչ, կամ՝ արդէն իսկ ընդունած է. վասն զի անհնար է փրկութեան հաւատալ, (որոյ պայմանն ապաշխարութիւնն է) առանց հաւատալու նոյն իսկ ապաշխարութեան: Բայց կարելի է ընդունիլ զՅովհաննէս, այսինքն հաւատալ ապաշխարութեան կարեւորութեանն, և առ ժամանակ ինչ, և թերեւս ընդերկար՝ մնալ առանց ընդունելու զՅիսուս Քրիստոս: Այս բանն շատերուն պատահեցաւ Յովհաննէս Մկրտչի եւ Որդւոյ Մարդոյ օրերուն մէջ. վասն զի Յովհաննէս աշակերտներէն շատերն, թէ և զըկուեցան առ Յիսուս, բայց Յովհաննէսեան մնացին յամառութեամբ, և շատ ուշ Քրիստոսնեայ եղան կամ ամենեւին չ'եղան: Այսպէս իսկ կը պատահի տակաւին մեր օրերուն մէջ. ոմանք կ'ընդունին զՅովհաննէս, այսինքն զմկրտութիւնն ապաշխարութեան եւ չեն ընդունիր զՅիսուս Քրիստոս, այսինքն զմկրտութիւնն Հոգւոյն Սրբոյ: Սակայն այս մասին բնաւ չեմք հոգար մենք. վասն զի նոքա որ իսկապէս առաջինն կ'ընդունին, անհնարին է, որ մի օր երկրորդն եւս չ'ընդունին: Բայց ինչ ա-

սենք նոցա համար, որք ոչ առաջինն կ'ընդունին և ոչ երկրորդն: Ի՞նչ կը մտածեն արդեօք նոքա ինքնին: Ի՞նչ կը կարծեն. ուրիշ որո՞նն կը յուսան յերկրէ. ուրիշ որո՞նն կ'ակնկալեն յերկնից:

Այսպիսիներն են ահա, զորս կը յանդիմանէ և կը դատապարտէ մեր բնաբանն: Այսպիսիքն են ահա, որք կը հայհոյեն երկու վարդապետութիւնքն միանգամայն, հաւատալու պայմաններէ զուրկ համարելով: Այս ազգն, այս սերունդն է ահա, որոյ համար մարդ չը գիտէ թէ ի՞նչ երգելու է: Վասն զի անգգայ է այս ազգն ինչպէս ախուր ողբոց, նոյնպէս և ուրախական երգոց համար. ոչ առաջիններէն կը զգածուի և կուլայ, և ոչ երկրորդէն կը շարժուի և կ'ուրախանայ: Ապաշխարութեան վերայ խօսես, կը յուզի և կը զայրանայ. շնորհաց վերայ խօսես, դարձեալ կը սրտմտի եւ կը զայրանայ:

Եղբայրք, Յովհաննէս Մկրտչի եւ Յիսուսի Քրիստոսի ժամանակն ըստ երեւակոյցութեան միայն անցած է: Յովհաննէս Մկրտիչ և Յիսուս Քրիստոս տակաւին կան, տակաւին կը մնան: Քրիստոնէութիւնն սոյն երկու մարդարէներն եւս իւր մէջ կ'ամփոփէ: Քրիստոնէութիւնն կազմուած է երկոցունց քարոզութենէն միանգամայն, յորոց առաջինն կը պատրաստէ զերկրորդն, և երկրորդն կը լրացնէ զառաջինն: Եւ որովհետեւ իւրաքանչիւր ճշմարիտ Քրիստոնէայ կը ներկայացնէ և կ'անձնաւորէ յինքեան զքրիստոնէութիւնը և զոր ինչ էական է ՚ի քրիստոնէութեան, իւրաքանչիւր ճշմարիտ քրիստոնէայ նմանապէս կը գրգռէ այն գայթակղութիւնն, որոյ վերայ խօսուած է մեր բնաբանի մէջ, և կրկին հայհոյանայ տեղի կը տայ ընդդէմ Յովհաննէս-

Մկրտչի և ընդդէմ Որդւոյ Մարգոյ : Ինչպէս Յովհաննէս Մկրտչէն և Քրիստոսէն կը գայթակղէին, նոյնպէս կը գայթակղին եւ ճշմարիտ քրիստոնէի կեանքէն ու վարքէն և կը սկսին հալածել :

Այսպէս են գրեթէ ամեն սերունդներ, որոնք իրարու կը յաջորդեն : Այսպէս է այն սերունդն իսկ, որ 18 դարերէն ՚ի վեր կը քնանայ Երուսաղէմի և Տաճարի բեկորներու հետ խառնուած : Աշխարհս տախաւին այն հրապարակն է, ուր մանուկներն կը կոչեն իրենց ընկերներն. « Փոզս հարաք ձեզ՝ եւ ո՛չ կաքաւիլիք, ողբալաք ձեզ՝ և ո՛չ կօծեցարուք » :

Թերեւս մեր Փրկիչն մի մտանաւոր նպատակ ունէր, երբ այս սիրուն եւ սրտաշարժ տեսքանն պատկերացուց մեր առջեւ. երբ մանկանց և հրապարակի պատկերն ներկայացուց մեզ : Բայց ինչպէս կարող ենք չը զարմանալ, երբ, նոյն իսկ մեր ըմբռնած իմաստով կը տեսնենք, որ ճիշդ է այս ամենափոքր պարագայից նկատմամբ անգամ : Ի՞նչ քան գեղեցիկ է, որ քրիստոնէայք ներկայացած են ընդ կերպարանօք փոքրիկ մանկանց եւ իրենց հաւատոյ դաւանութիւնն՝ երգոց օրինակաւ : Արդարեւ՝ հաւատադեալքն այն ժամանակ միայն խիստպէս հաւատադեալ են, երբ հաւատով եւ հնազանդութեամբ մանուկ եղած են : Նոքա լիովին չեն ուսուցաներ, երբ չեն երգեր : Նոյա ամենէն բարձր և զգօն դասերն՝ երգեր են, զորս ոչ թէ հնարած են, այլ ուսած են հայրական տան մէջ, այնպիսի երգեր, զորս մարց փափուկ և բաղդը ձայնն կը մրմնէջէ նորածնելոց օրօրոցին մօտ :

Այս քրիստոնէայիներն, այս հաւատով մանուկներն, աշակերտներ չունին, այլ ընկերներ : Նոքա իրենց ըն-

կերներն չեն որոներ իրենց տուներումէջ, այլ կ'որոնեն հրապարակի մէջ : Նոքա միայն մի երգ չունին. նոքա կը փորձեն թէ ո՞ր երգն աւելի հաճոյաւ կան է : Ուստի, նոքա երբեմն սրնգի վերայ ուրախական եղանակներ կը հընչեցնեն, երբեմն ողբաձայն նուագներ կը նուագեն : Եթէ միայն ողբաձայն նուագներ ստիպուէին երգել, չէին վհատիր, այլ կը նուագէին. վրան զի գիտեն նոքա, որ այնպիսի տրամաւթիւն կայ, յորմէ ուրախութիւն կը բղխի սրտի համար : Նոքա չեն ասեր բնաւ, ինչպէս Եբրայեցիք կ'ասէին Բարիլոնի գետափանց վերայ. « Զխորդ երգեսցուք մեր զօրհնութիւնս Տեառն յերկիր օտար » : Փոխանակ լռելու՝ նոքա աւելի լաւ կը համարին իրենց հոգւոյ սուգն ու տխրութիւնն երգել : Նոքա կը յայտնեն իրենց ներքին վիշտն ու տառապանքն. նոքա կ'աղաղակեն ինչպէս Ս. Պօղոս. « Այր մի տառապեալ եմ ես, ո՛վ ապրեցուցէ զիս՝ ՚ի մարմնոյ աստի մահու » : Նոքա կը պատմեն հոգւոյ և մարմնոյ ցաւովի պատերազմն. բայց իրենց պանդխտութեան աղէտն ողբալով, ուրիշ պանդուխտներուն ցոյց կը տան ՚ի հեռուստ, անդր քան զկահակն ալեծուփ, անդր քան զգիշերն անփարատ, զափունս նորոգ հայրենեաց և զարշալոյս անգիշեր և յաւիտենական աւուր :

Բայց աշխարհն միշտ նոյն է : Ողբաձայն եղանակներէն կը խորշի, ուրախաձայն նուագներէն կը գայթակղի : Աւելի պարզ կերպիւ ասենք. աշխարհս փոփոխակի երկու կշառմբանք գօրծ կը գնէ Քրիստոնէութեան դէմ, զորս իւրաքանչիւրս հազար անգամ լսած ենք : Մի կողմէն կ'ասեն թէ՝ Քրիստոնէութիւնն շատ իիստ է, շատ անօրօք է. շատ բան կը պահանջէ մարդկային բընութենէն. ամենեւին չը ներէր, ամեն

փոքրիկ բան մէջ յանդանք կը համարուի։ Նորա քարոզած բարոյականն արարածոյ համար չէ։ Վասն զի չափէն դուրս կը մեծցնէ թէ՛ Աստուծոյ պահանջումներն և թէ՛ մարդոյ կարողութիւնն։ Հետեւապէս Աւետարանի բարոյականներն, իւր անշտփաւոր պահանջումներով, միայն յառաջ կը բերէ յափշտակութեամբ ժողովանդներ և կեղծաւորներ։ Միւս կողմէն կ'ասեն թէ՛ Քրիստոնէութիւնն շատ ներողամիտ է մարդկային տկարութեան համար։ Ի՞նչ է շքնորհօք փրկութիւնն, եթէ ոչ ջնջումն ամենայն բարոյական օրինաց և գործոց։ Ի՞նչ չափազանց զիջողութիւն է այս, որ կը քարոզուի թէ՛ մարդ կարող է երկինքն ստանալ իրրեւ վարձ միմիայն զայն ստանալու համար սենեցած փափաքին համար։ Ի՞նչ բան օտարօտի է Աւետարանի սոյն վարդապետութիւններն, որ առաջին ժամու և մետասան երորդ ժամու մշակներն միակերպ կը վարձատրէ։

Այսպէս ահա, կը տեսնեմք որ երկու կողմէն եւս կը պիտարակուի Քրիստոնէութիւնն, մերթ իրրեւ շատ խիստ, մերթ իրրեւ ներողամիտ։

Եթէ այս կշտամբանքներն երկու դասակարգ մարդիկներէ լուռէին, պիտի չը զորմանայինք որ իւրաքանչիւր դասակարգն միայն մի բան կարող կը լինի տեսնել Աւետարանի մէջ, հակառակ միւս դասակարգի տեսածին։ Ուստի և կարող էինք յուսալ, որ իւրաքանչիւր դասակարգն, իւր որոնածի միայն կէտն գտնելով Աւետարանի մէջ, աւելի մօտէն նայելով և շատ զննելով՝ կարող է միւս կէտն եւս գտնել, այսինքն այն դասակարգն որ Աւետարանի մէջ իրատուութեան կարօտութիւն կը զգար՝ կը գտնէր խոտութիւն։ Իսկ այն դասակարգն՝ որ գթութեան և ներողութեան կարօտութիւն կը զգար՝ կը գտնէր

նէր գթութիւն և ներողութիւն։ Բայց զսրմանալին այս է, որ կշտամբողներն երկու դասակարգ մարդիկ չ'են։ այլ մի և նոյն անձինքն են, որք Աւետարանն կը կշտամբեն երկու հակառակ կշտամբանքներով, մերթ ներողամիտ և մերթ խիստ և անողոր համբաւելով զայն, առանց նկատելու, որ այս երկու ներհակ կշտամբանքներն մին զմիւսն կ'աջնչացնեն, իսկ երբ իրարու մօտ բերուին, իրարու հետ կցուին, փոխանակ դատապարտութիւն լինելու, ընդհակառակն՝ կը լինին կատարեալ գովեստ Քրիստոնէութեան։

Թէեւ սոյն երկու տեսակ ախտատանութիւններն մի և նոյն անձինքներէ կը լուռին, և հարկ է որ իրենց հակասութիւններն իրենց առջին բերելով՝ իրենց թերութիւնն ցոյց տանք, բայց մենք այնպէս պիտի ենթադրենք որ իբր թէ մի և նոյն անձինքն չ'են, այլ երկու առանձին դասակարգ, երկու առանձին կուսակցութիւն, եւ այս եղանակաւ սխալ պատասխանեք երկու կուսակցութեան եւս։

Սխիւք ուրեմն նախ այն դասակարգի մարդիկներէն, որոնք կը գանգաւտին թէ՛ Քրիստոնէութիւնն խիստ է և աններողամիտ։ Սոյն գանգատով նոքա սկզբունք մի կը մերժեն։ Բայց գիտնալու է, որ սկզբունք մի՛ ուրիշ սկզբան զօրութեամբ միայն կը մերժուի։ Վասն զի, երբ մարդ մի բան կ'ուրանայ, սէտք է որ կարողանայ յայտնել թէ ի՞նչ է իւր կամեցածն, զոր կամի ուրացածին փոխարէն ընդունիլ։ Դուք կը գանգատիք Աւետարանի խոտութեանէն, այսինքն անորոշ կերպիւ կը արդէք, որ չէք ընդունիր Աւետարանի խղտութիւնն։ Բայց ասացէք, թէ ի՞նչ կ'ընդունիք, ի՞նչ կամիք։ Կ'ուզէք արդեօք, որ Աւետարանն, որ հեռի է ամեն խոտու-

Թենէ, ո՛չ սանձ դնէ մեր կիրքերուն և ո՛չ սահման մեր կամաց : Գիտեմ որ չէք ընդունիր, այլ խելոյն սղաղակ կը բառնաք սոյնօրինակ ենթադրութեան դէմ : Ուրեմն կը ճանաչէք և կընդունիք որ և իցէ խստութիւն Աւետարանի մէջ : Ի՞նչ չափով պիտի լինի այդ խստութիւնն, կամ թէ ի՞նչ կամիք յապաւել Աւետարանի խստութենէն, որ ձեր ուղած խստութենէն աւելի չը լինի : Աւետարանն կը պատուիրէ մեզ սիրել ընկերն իբրեւ մեր անձն . թերեւս այս պահանջն շատ է . ասացէք ուրեմն, ի՞նչքան պահաս սիրելու է, որ ձեր ուղած չափովն լինի : Աւետարանին կամի, որ մենք սիրենք զԱստուած ՚ի բոլոր սրտէ, ՚ի բոլանդակ մտայ և յամենայն անձնէ : Ի՞նչ կամիք, ասացէք, կ'ուզէք որ կէս սրտով, կէս անձնով և կէս մտքով սիրենք : Աւետարանն կը պատուիրէ մեզ, որ միշտ պարտինք դիմել ՚ի կատարելութիւն : Յոյց տուէք մի կէս կատարելութենէն ցած, որ դիմենք դէպ ՚ի այն կէտն, առանց Աւետարանի քարոզած բարձր կատարելութեան ձգտելու : Քանի որ կը տեսնէք թէ կարող չէք սահման մի ցոյց տալ, ո՞չ ապաքէն այսու կը յայտնէք, որ սահման չը կայ ամենեւին : Միթէ ձեր խիղճն եւս չը վկայեր, որ սահման չը կայ :

Աւետարանն կը սրբազործածէ կատարելագործութեան օրէնքն, բայց երբէք հնարած չ'է զայն . վասն զի կատարելագործութեան օրէնքն արդէն ձեր սրտին մէջն է, Աստուածութեան գաղափարի հետ միացած և զանգուած : Եթէ Աստուած է Աստուած, ուրեմն ամենայն ինչ է : Բայց ի՞նչ էք գուք : Ի՞նչով կարող էք ձեր գոյութիւնն ապահովել, եթէ ո՛չ առնելով զձեզ վեկայ եւ գործի փառացն Աստուծոյ : Ասացէք ինձ, բաց յայսմանէ, կայ մի

ուրիշ ճանապարհ . — ո՛չ բնաւ : Վասն զի ուրիշ ի՞նչ միջոց ունիք Աստուծոյ փառաց դիմելու, եթէ ո՛չ զձեզ Աստուծոյ ծառայութեանն նուիրելով, միայն զայն կամելով, զոր նա կամի, այն է միշտ բարին և յաւիտեան բարին . միով բանիւ, լինիլ սուրբ, որպէս սուրբ է Աստուած : Եւ եթէ այսպիսի մի ուղիղ զգոյումն չը հպատակեցնէր բզձեզ, ցոյց տուէք թէ կարելի է արդեօք Աստուծոյ օրէնքն բռնաբարել առանց պատժոյ, նորա արդարութիւնն ՚ի դերեւ հանել և զինքն ծաղր առնել : Եթէ կարող չ'էք զոյս առնել, ուրեմն հնազանդեցէք Աւետարանին, ընդունեցէք նորա բարոյականն իւր բովանդակ կատարելութեամբ : Ընդունեցէք կրօնապետ, ընդունեցէք ջերմ զգացմամբ, որպէս զի գործ դնէք աւետարանական բարոյականի, աւետարանական օրինաց յետին նշանախօսն անգամ : Մեծ յանցանք համարեցէք ամենափոքր անհնազանդութիւնն անգամ, կամ թէ՛ ուրացէք խստաւ ամեն տեսակ բարոյականութիւն, երկիցս ՚ի նոյն չը վերադառնալու պայմանաւ : Ահա միակ ընտրութեան եղանակ . ընտրեցէք եւ լաւ ընտրեցէք . բայց՝ երբ օրինաց հաւմայն բեռն ընդունելէն զին՝ զգաք, որ ձեր ծունկերն կը ծալին և ձեր սիրտը կը նուաղի, բարձրացուցէք ձեր աչքերն և տեսէք — ահա՛ Շնորհքն ձեր առջեւն է կրկնակի անուամբ Միջնորդին Յիսուսի Քրիստոսի և միակթարիշ Հոգւոյն Սրբոյ . Շնորհքն ձեր առջեւն է բովանդակ զօրութեամբ և բովանդակ օրինօք . « Ոգորմութիւնն և արդարութիւնն համբուրած են զիրեարդ և այնուհետեւ ո՛չ թէ կը զարհուրիք Աւետարանի սրբութենէն, ո՛չ թէ ծանր և խիստ կը համարիք, այլ կը զարմանաք նորա վերայ, կը սիրէք զայն և կ'օրհնէք : Այսքանս նոցա համար, ու

րոնք Աւետարանի բարոյականն խիստ համարելով՝ չեն ուզեր ընդունիլ :

Կան նաև այնպիսիք , որոնք կը գայ. թակղին Աւետարանի ներողամտութենէն : Այսպիսեաց եւս կ'ասենք , ինչ որ ասացինք առաջիններուն : Սկզբունք մի գրէք այն սկզբան տեղ , զոր կը մերժէք , բացատրեցէք ձեր միայն , ինչ կ'ուզէք , չէք կամիր , որ Աւետարանն որ և իցէ ներողութիւն կամ գութութիւն ունենայ : Այս կը նշանակէ , որ դուք ամենեւին չ'էք ուզեր , որ բարոյական օրէնքն ներողութիւն ունենայ : Ուրեմն , ձեր նայուածքով բարոյական օրէնքն անողորմելի է բնութեամբ , և ոչ մի դաշն , ոչ մի իրաւաստութիւն , ոչ մի զիջողութիւն չունի : Պատրաստուեցէք ուրեմն առաջին զոհն լինելու այս սքանչելի խրատութեան : Առաջին զոհն , կ'ասեմք , վասն զի դուք էք միայն , որ լաւ կը ճանաչէք թէ ինչ կը պահանջէ խրատութեան օրէնքն : Եթէ ձեր սիրտն չը դատապարտէր զձեզ , ինչ գաղտնիսր ունիք օրինաց և ձեր վերայ խի : «Եթէ ձեր սիրտն զձեզ չը ստգտանէր , չը դատապարտէր , մտածեցէք , որ Աստուած մեծ է քան ձեր սիրտն և գիտէ զամենայն ինչ » : Երկուդ ունիք դուք և կը սոսկաք ձեր համար և բոլոր աշխարհի համար , բայց ձեր երկիւղով որ եւ իցէ ներողութեան մի չափ պիտի դնէք Աւետարանին : Սակայն ձեր երկիւղն մի իրաւունք չէ և կարող չէ բնաւ իրաց վիճակն փոխել : Ինչ իրաւունքով կամիք դուք որ և իցէ բանի համար օրինաց խտութիւնն նուազեցնել : Ինչու պիտի ներուի որ և իցէ բան : Ինչպէս կարող է ներուիլ այս ինչն : Միթէ ինչ որ եղած է , եղած չէ արդէն : Միթէ մեզքն կարող է մեղքէն աւելի ուրիշ բան լինիլ երբէք : Ինչպէս կարելի է ասել

թէ այս ինչ մեղքն մեղք չէ և այն ինչ մեղքն՝ մեղք է : Եթէ թող տաք որ օրինաց մի նշանակեցն , մի սուրբ տառն անկանի , որ օրինաց մասն կը կազմէ , ինչպէս կարող էք պաշտպանել օրինաց ամբողջութիւնն : Ոչ ապաքէն այնուհետեւ օրէնքն խաղաղիկ կը դառնայ ձեր կիրքերուն : Իմացէք , եղբարք , որ թիւր է այդ ճանապարհն , այլ պէտք է որ կամ բովանդակ օրէնքն պաշտպանուի , կամ բովանդակն անկանի : Գուք կամեցաք խիստ լինիլ , եթէ կամիք անողորմելիք : Ենթադրեմք , հեղեկ ինչով պիտի առէք դուք վերջապէս , շնորհք խեղճ մարդկութեան համար : Այո , Ենթադրեմք ճշմարիտ բառ . Ենթադրեմք է աստուածային բառ : Բայց ի՞նչու արդեօք շնորհքն աղատ պիտի չը լինի : Ի՞նչ հիման վերայ կարող էք պնդել թէ ձեզ կը պատկանի շնորհքն նուազեցնել , սահմանափակել , և մեզ չը պատկանիր օրէնքն սահմանափակել : Ենթադրեմք դրութիւն չէ , շնորհքն գիւտ կամ հնարք չէ . շնորհքն գործ է Աստուծոյ : Երբ միանգամ ընդունիք թէ Աստուած կը շնորհէ , միթէ անմատութիւն չէ՞ այնուհետեւ շատ կամ սակաւ շնորհելու խնդիրներ յորուցանել , ինչպէս կը յորուցանէք դուք : Միթէ անտեղի չէ խնդիր յուզել թէ սոցա չը նորհելու է և նոցա ոչ : Այո , եղբարք , ձեր այս խորութիւններն , ձեր այս բաժանումներն զձեզ կը մոլորեցնեն և կը խաբեն : Օրինաց մի պատուիրանն լուծանողն՝ պարտաւոր կը մնայ բովանդակ օրինաց : Ոչ թէ այս ինչ կամ այն ինչ պատուիրանն , կամ քանի մի պատուիրաններ լուծանելու համար է , որ մարդն Աստուծոյ հաղորդութենէն արտաքոյ կը մնայ , այլ կ'արող ենք ասել թէ արդէն արտաքոյ էր Աստուծոյ հաղորդութենէն , երբ լուծեց կամ մեղանչեց նոյն պատուիրանաց դէմ :

Եւ ինչ մեղք որ մենք կը գործենք , ծնունդ եւ հետեւանք են այն մեղաց , այն վիրաց , որ անդադար կը բացուի եւ կ'արիւնոտի մեր մէջ : Աստուած պէտք է թողու , պէտք է ներէ ինչպէս միայն , խտրապէս եւ միւսոյն : Ի՞նչ պէտք են մեզ թողութեան օրն , վայրկեանն , եղանակն : Ի՞նչ պէտք է ասել թէ ժամանակ տրուած էր կամ տրուած չէր բարի գործելու համար , քանի որ Աստուած գիտէ , թէ նա՝ որ ժամանակ չ'ունէր գործելու , արդէն որոշած էր , արդէն մօտ էր գործելու : Զեղ գործք պէտք են , գործք տիրաբար եւ բայաւ ձակապէս . բայց գերազանց գործ , ազնիւ գործ , որ ամենէն դժուարինն է եւ հետեւապէս ամենէն արդիւնաւորն , եւ այս գործն է , կ'ասէ Յիսուս Քրիստոս . « Հաւատալ Այնմ , զոր առաքեաց Աստուած » : Այս հոգեկան գործն , այս սրտի գործն կը պարունակէ իւր մէջ կեանք , կ'արտադրէ կեանք կարծէ մի բովանդակ կեանք : Ուրեմն մի ասէք , մի դատապարտէք , թէ Աւետարանն շատ ներողամիտ է : Օրհնեցէք Աւետարանն , որ ներողամիտ է ինչպէս ձեզ , նոյնպէս եւ այլոց համար : Բայց եթէ արդարեւ դուք կոպուած էք օրինաց , զարմացմամբ ճանաչեցէք միանգամայն , որ շնորհքն բնաւ չը ջնջէր , չը տկարացնէր օրէնքն . վասն զի մի կողմէն յայտնապէս սրբազործած է զայն չարչարանօք Աստուածամարդոյն Յիսուսի , որ յանձն իւր գոհացոյց զարդարութիւնն յաւիտեանական , եւ միւս կողմէն շնորհքն այնպիսի մի սքանչելի սիրոյ սկզբունք կը դնէ քրիստոնէի սրտի մէջ , որով մարդ գլխովին կը պարտաւորի օրէնքն կատարել եւ այս սէրն իսկ , ըստ բանի Աւետարանին , է նպատակ եւ գլուխ պատուիրանաց եւ լրումն օրինաց :

Մեր ասածներէն յայտնապէս կ'երևի ,

որ իմաստ-իւնն , այսինքն Աւետարանն , իւր խառութեան եւ քաղցրութեան կրկնակի սկզբունքով , վարանած չէ ինքնին զինքն արդարացնելու համար , եւ ուրիշ դժուարին , կամ , աւելի լաւ է ասել , անհնարին արդարացում չը կայ , քան այն վարդապետութեանց արդարացումն , որոնք ներհակ են Աւետարանին : Աւետարանն զինքն կ'արդարացնէ նա եւ ուրիշ եղանակաւ , զոր միայն ուշադիր նկատողներն կը նշմարեն : Նայեցէք , զննեցէք , ամեն մարդ , ամեն ընկերութիւն , ամեն բարոյականութիւն , ամեն քաղաքականութիւն , որոց օտարօտի եւ անծանօթ մնացած է այս երկնային իմաստութիւնն : Նայեցէք եւ տեսէք թէ ինչպէս կը շարժին , ինչպէս կը գործեն աշխարհիս որդիքն , զուրկ բանականութենէ , զուրկ խաղաղութենէ , զուրկ երջանկութենէ : Նոյս անհաստատ վիճակն , նոյս տատանմունքն , նոյս խռովութիւնն , նոյս անվտանգութիւնն , նոյս ներքին տաքնոսպն ու անձկութիւնն , փառք են Աւետարանին , վասն զի եթէ քննուի , եթէ հարցուի , թէ ինչպէս համար տաւ տանեալ , խռովեալ եւ թշուառ են , անպատճառ այս պատասխանն պիտի լուի . « Որովհետեւ քրիստոնեայ չեն : Բայց , եղբարք , Յիսուս Քրիստոս մեր ուշադրութիւնն կը հրաւիրէ իմաստութեան միայլ արդարացուցման վերայ , աշխարհի ընդգիծութիւնն ներկայացնէին զինի , որ պիտի չ'ընդունի իմաստութիւնն , ինչ ձեւով եւս ներկայանայ , Յիսուս կը յաւելու սոյն նշանաւոր խօսքերն , իբրեւ առարկայ միջթարութեան վասն հաւատոյ . « Բայց արդարացաւ իմաստութիւնն յորդուց իւրոյ » :

Մեր Տիրոջ սոյն ասացուածն « Ուրդիք իմաստութեան » կը համապատասխանէ խտապէս Յակովբոս Առա-

քերչ հետեւեալ խօսքերուն. « Ծնաւ
զմեզ բանիւ ճշմարտութեանն Գ. Յ. Լ.
Ա. 18. Քրիստոնեայք են որդիք իմաս-
տութեան . իմաստութիւնն է մայր
քրիստոնէից . իմաստութիւնն ծնաւ
զնոսա ճշմարտապէս , կոչելով յան-
գոյութենէ 'ի գոյութիւն : Արդ՝ պար-
տաւոր են ուրեմն որդիք արդարա-
յուշանել իրենց մայրն , կամ , աւելի
քաւ է ասել , Յիսուս կը հռչակէ ար-
դէն իբրեւ գործ կատարեալ , թէ որ-
դիք արգարացուցած են իրենց մայրն
եւ հետեւապէս քրիստոնեայք միշտ
պիտի լինին իբրեւ կենդանի եւ յազ-
թական քատողութիւն Քրիստոնէ-
ութեան : Քանի որ իմաստութիւնն
ամբողջութեամբ է միայն գրքի մէջ եւ մի-
այն խօսքով կը խօսուի , կարելի է հա-
կառակիլ իմաստութեան եւ այնքան
բանաւոր առարկութիւններն իսկ կու-
րող չեն հաւանեցուցիչ երեւիլ եւ
վարձ ստանալ : Միշտ վիճած են եւ
միշտ պիտի վիճեն օրինաց եւ շնորհաց
վերայ , Աւետարանի խօսութեան եւ
քաղցրութեան վերայ եւ այս վիճաբա-
նութեանց մէջ վերջին խօսքն ո՛չ թէ
առաւել ճշմարտին , այլ առաւել յա-
ջողակին պիտի պատկանի : Բայց , երբ
այն իմաստութիւնն ընդ ձեռն շնոր-
հաց Աստուծոյ կը փոխադրի Գրքէն
'ի մարդ , խօսքէն 'ի կեանք եւ 'ի գործ ,
այն ժամանակ աշխարհն կարող է իւր
աչքով տեսնել եւ իւր ձեռքով շոշա-
փել այն ճշմարտութիւնն , որ ոչ այլ
ինչ էր իրեն համար , եթէ ոչ լոկ դը-
րութիւն : Երկար ժամանակ կը վիճէիք
դուք՝ թէ կարո՞ղ են արդեօք Շնորհքն
եւ Օրէնքն միասին լինիլ — Ահա՛ այս մի-
ութիւնն իրականացած ձեզ նման մի
մարդոյ մէջ : Վասն զի այս մարդն , որ
կը հաւատայ թէ ընդունած է յԱս-
տուծոյ անգարձ եւ բացարձակ ներս-
դութիւն , կը պահէ ընդ նմին նա եւ

Աստուծոյ սուրբ Օրէնքն : Այս մար-
դին , որ կը սանձէ իւր բոլոր մարմնա-
ւոր յօժարութիւններն , որ խստիւ կը
ճնշէ իւր մարմինն , եւ որ իւր կամքն
մի շարունակ զոհ կը համարի սատուա-
ծային կամաց , ընդ սմին կը ճաշակէ
նաեւ այն քաղցրութիւնն , այն վստա-
հութիւնն որ իւր փրկութիւնն իւր
գործքերէն կախուած չէ , այլ 'ի ձրի
շնորհացն Աստուծոյ : Երկար ժամա-
նակ կը վիճէիք , որ իմանաք թէ Քրիս-
տոնէութիւնն կ'ոչնչացնէ՞ արդեօք մար-
դոյ բնական գութն ու ուրն եւ կը ճշն-
ջէ՞ արդեօք մարդոյ սիրտն : Ահա՛ ձեզ
մի մարդ , որ մասն եւ բաժին ընտրած
է իրեն համար զՅիսուս Քրիստոս եւ
այն տեղ դրած է իւր սիրտն , ուր է
իւր գանձն : Եւ սակայն այս մարդն է
ամենէն դիւրամտելին , ամենէն գը-
թոտն , ամենէն մարդասէրն եւ ամե-
նէն ճշմարտապէս ընկերականն : Եր-
կար ժամանակ կ'որոնէիք դուք , թէ
կարելի է արդեօք , որ մարդ այնպիսի
սի արտօնութիւնն վայել է , զոր սա-
կաւք 'ի մարդկանէ կը վայելեն , այն-
պէս վստահ լինի փրկութեան , որ սա-
կաւք միայն կարեն վստահիլ , եւ սա-
կայն այս առաւելութեան , այս ար-
տօնութեան մէջ դարձեալ խոնարհ
մնայ եւ երբէք չամբարտաւանի : Ահա՛
ձեզ մի մարդ , որոյ ամենափառաւոր
յոյսերն աւելի զգալ կը տան իրեն իւր
ոչնչութիւնն եւ ուրիշ ժամանակէ ա-
ւելի պատրաստէ զնրան այլոց տեղ
գնել , խնդրել ինչ որ կարող է ներողու-
թիւն կամ պատիւ լինիլ այլոց , եւ միշտ
ուրիշներն , ինչպէս եւս լինին , իւր
անձնէն գերազանց համարիլ : Երկար
ժամանակ կ'որոնէիք դուք , որ համու-
ղուիք , թէ արդեօք քրիստոնէական
հաւատն կարո՞ղ է ուրացնել տալ մեզ՝
մեր անձնականն եւ զմեզ գնել 'ի ծա-
ռայութիւն հանուր մարդկութեան :

Բայց այն ամեն դատողութիւնն, թէ
և իրաւացի եւ արդար, սակայն ձեր
տատանմունքն չէր վերջանար, այլ միշտ
տնհաստատ էիր ձեր որոնման մէջ : —
Ահա՛ ձեզ մի մարդ, որ ուրախութեամբ
կը թողու ինչ որ ունի իւր եղբարց
ծառայելու համար : Նա ուրիշ փառք
չ'որոնէր, բայց միայն իւր եղբայրներն
ճշմարիտ քրիստոնէութեան և աստ-
ուածապաշտութեան մէջ հաստատել :
Նա ուրիշ ուրախութիւն չունի, բայց
միայն բարի առնել, և միայն Աստուծ-
մէ տեսնուիլ և ո՛չ ի մարդկանէ : Նա
ուրիշ մտածութիւն չունի, բայց մի-
այն մարդասիրութիւն : Նա, երբ կը
տեսնէ թէ արժանի դատուած է չար
չարիւ և հալածիլ Աստուծոյ արքայու-
թիւնն տարածելու և մարդկութեանն
օգնելու համար, կը հրճուի և կ'ուրա-
խանայ խոնարհութեամբ, և կը խնդրէ
յԱստուծոյ որ զինքն պահպանէ իրատ
հլութեան մէջ և զսպէ իւր մէջ ամեն
շարժումն հպարտութեան, անձնասի-
րութեան եւ կոմապաշտութեան :
Պէտք է խոստովանիլ, եղբայրք, որ
խնդիրն լուծուած է, դատման ժամա-
նակն անցած է, եւ իմաստութիւնն
արդարացած է : Արդարացած է, կ'առեմ,
վասն զի եթէ բովանդակ աշխարհի
մէջ, ո՛չ թէ բազում, այլ միայն մի
մարդ իսկ պատկերացնէ մեր նկարա-
գրած երեւոյթներն, դարձեալ իմաս-
տութիւնն արդարացած է : Թիւն նը-
շանակութիւն չունի այս բանիս մէջ,
միայն թէ՛ եթէ սակաւ է կ'ողբանք
մարդկային յիմարութեան վերայ, իսկ
եթէ բազում է, կ'օրհնենք զԱստուծոյ :
Ո՛չ միայն այսչափ, այլ համարձակ կա-
րող եմք ասել, որ եթէ մի հաստ ճըշ-
մարիտ քրիստոնէայ միայն լինի աշխար-
հի մէջ, դարձեալ Քրիստոնէութիւնն
Քրիստոնէութիւն է, և այսու բնաւ
իւր ճշմարտութիւնն չը նուաղիր, և

դարձեալ իւրաքանչիւր որ յանցաւոր
կը դատուի չը հաւատալուն համար :
Բայց ահա՛ ձեզ մի մարդ, յորում քը-
րիստոնէութիւնն պատկերացած է ու-
մեն էական գծերով, ամեն գիծ կենդե-
ք և ձեւ ունի, ամեն շարժում, ամեն
գործ քրիստոնէական շնչով և կենդա-
նութեամբ ոգեւորուած են : Երբ կ'ա-
սեմք, որ այն մարդոյ մէջ քրիստոնէ-
ութիւնն արդարացած է, վասն զի քը-
րիստոնէութիւնն նորա մէջ երեւցած
է իրական և կարելի, վասն զի ճշմար-
տած է, որ քրիստոնէութիւնն երեւա-
կայական և անգործագրելի վարդա-
պետութիւն չէ : Թո՛ղ տասնաւոր, հա-
րիւրաւոր, հազարաւոր և բիւրաւոր
լինին օրինակներն, այսու մեր յառաջ
բերած միակ ապացոյցն աւելի զօրու-
թիւն չըստանար, և իմաստութեան մի
զաւակի մէջ դարձեալ իմաստութիւնն
արդարացած է :

Այսպէս ի գործ կը գնէ Հոգւոյ
իմաստութեան որդիներն : Ճշմարտու-
թեան բանիւն իմաստութեան որդիքն
ծնանելէն զինի, իբրեւ մի կենդանի բար-
բառ և խօսք կը զրկէ զնոսա Աստուած
յաշխարհ, իրենց կենաց տեսեամբ, իւ-
րենց կենդանի օրինակաւ, բարոյ լինե-
լու մարդկանց : Եթէ հարկ լինի, Հոգւոյ
հոգւոյ կը գնէ նոյա բերանին մէջ
փրկարար խօսքեր, կենաց Գրքէն բա-
զուած եւ մատակարարուած : Եթէ
հարկ լինի, կը քաջալերէ նա իմաստու-
թեան որդիներն քաղցրութեամբ և
սրտուով պաշտպանել իրենց յոյսն,
վիպել ճշմարտութեան և հոգեկեղ-
իւրենց փրկութեան իրաւունքն : Եթէ
համբ եւս լինին, եթէ չը խօսին, բա-
ւական է իրենց կեանքն միայն : Շատ
ճշմարիտ է թէ, որչափ որ հասաւ-
տուն է կենաց ապացոյցն, ա՛նչո՛ւ
պատասխանատու են նորա, որոնք չը
հաւատացին, և երբ իմաստութիւնն

այսպէս կ'արդարանայ, կը բառնայ այնուհետեւ ամեն ներուժն իւր հակառակորդներէն : Իմաստութեան որդւոյ կենդանի օրինակն աւելի շատ հոգիներ դարձուցած է 'ի Քրիստոնէութիւն, քան թէ բանիւ քարոզութիւնն, այս կենդանի օրինակն է որ կը պատրաստէ հոգիներն քարոզն լսելու ուսման մէջ ընտելանալու և զգալի օգուտներ քաղելու : Այն, երանի թէ ամեն քրիստոնեայ համոզուած լինէր, որ իր մով պէտք է արդարանայ իմաստութիւնն, և եթէ ինքն իմաստութեան պաշտպանն կամ փաստաբանն չէ, աւանդ, նորա ամբաստանիչն է :

Գուք կ'ասէք թէ, նա իմաստութեան փաստաբան կը լինի, որովհետեւ նորա որդին է և արդէն գըրուած է, որ իմաստութիւնն պիտի արդարանայ իւր բոլոր որդիներէն : Բայց ինդիրն այս է, որ ճշդիւ իմացուի թէ արդեօք խկապէս իմաստութեան որդի է : Նա կարող է իմաստութեան որդի լինիլ կամ չը լինիլ այն չափով, որչափ որ իւր կեանքն, իւր գործն զիմաստութիւնն կ'արդարացնէ կամ կը դատաւարտէ : Արդ՝ ի՞նչ կը նշանակէ իմաստութիւնն չը պաշտպանել, եթէ ո՛չ դատաւարտել : Ո՛չ ապաքէն երբ մեր կեանքով չենք հաստատեր, չենք ապացուցաներ, որ քրիստոնէութիւնն ճշմարիտ է, կ'ապացուցանենք, որչափ որ կարող ենք, որ քրիստոնէութիւնն սուտ է : Եւ որովհետեւ ինչ որ անենք, ինչ որ խորհնք, դարձեալ քրիստոնէութիւնն ճշմարիտ է ինքնին, այս տեղէն կը հետեւի, որ մենք ո՛չ թէ ամբաստանիչներ, այլ ուղղակի զրպարտիչներ և չարախօսներ ենք Քրիստոնէութեան դէմ : Ո՛չ ապաքէն պարտինք յիշել, որ սոյն զրպարտիչ չարախօս անունն Սատանայի յատուկ անունն է :

Բայց պիտի ասէ՞ք դուք, եղբարք, թէ այս զրպարտութիւնն, այս չարախօսութիւնն ակամայ է. կը համաձայնիմ : Սակայն կը կասկածիմ, որ մի գուցէ ակամայ ասելով շատ հանգարտեցնէք զձեզ, և ձեր սրտի խորոց մէջ կամաւոր առիթներ գտնուին : Գիցուք թէ բնաւ երբէք յօժարութիւն և կամք չունենաք այսպիսի վատ և անգոհնելի նպատակի համար : Բայց գիտէք թէ, քանի անգամ որ քրիստոնէութիւնն վտանգի մատնած էք, քանի անգամ որ արհամարհանաց ենթարկած էք ձեր մարմնաւոր յօժարութենէն յառաջ եկած անարգ գործերով կամ ցոյցերով, մի/թէ ձեր կամքն մասնակցութիւն ունեցած չէ, մի/թէ ձեր կամքն անգործ մնացած է : Ազատ էլք դուք, թէ ազատ չ'էիք. ընտրութիւն արի՞ր, թէ չ'արարիք աշխարհի ծառայութեան և Աստուծոյ փառաց մէջ : Արդեօք չը կամեցա՞ք երբէք անարդել կամ անգոհնել իմաստութիւնն : Բայց յարդել և պատուել կամեցա՞ք արդեօք : Կարո՞ղ էք յուսալ արդեօք, որ Աստուած 'ի կշիռ կը դնէ զինքն պատուելու սոյն ընդհանուր, անպտուղ և անզօր կամքքն այն կամաց հետ, որով հազարաւոր և բիւրաւոր անգամ խոտորած էք 'ի չարն և իրօք և էսպէս գործադրած էք ձեր կամքն : Այն, քանի որ կը տեսնուի թէ ձեր կամքն բարութեան և ո՛չ մի պտուղ ունի, իսկ չարութեան պտուղ անթիւ : Ինչպէս կարելի է ասել թէ ակամայ է չարախօսութիւնն ընդդէմ իմաստութեան, ընդդէմ Աւետարանի :

Ո՞վ Աստուած իմ, մի/թէ երբէք պիտի չըզգա՞նք, որ միք ամենքս, թէ և ո՛չ ըստ օրինակի Յիսուսի Քրիստոսի, այլ ուրիշ եղանակաւ, միշտ պատճառ ենք այլոց գլորման կամ կանգնման : Մի/թէ պիտի չ'ըզգանք, որ կամաւ թէ

տկամայ մենք միշտ կը ծնանինք մեր կենաց նման կեանքեր , մեր գործոց նման գործեր : Այն , եթէ կարենայինք մի առ մի մեր աչաց առջեւ ներկայացնել , թէ՛ անցելոյն և թէ՛ ապագային մէջ , այն սերունդներն որք մեր օրինակներէն կը ծնանին : Եթէ կարենայինք հաշուել այն հոգիներն , որք թէ՛ մեր կենդանութեան ժամանակ և թէ՛ մեր մահէն զինի , իրաւունք պիտի ունենան բողոքել մեր դէմ և մեծաւ մասամբ մեզ վերագրել ինչ որ եղած են իրենք , ինչպիսի սոսկումն պիտի պաշարէր զմեզ և ինչպէս կարօտութեամբ և միանգամայն սուրբ նախանձաւորութեամբ և ուրախական յուսով պիտի ստիպուէինք Աստուծոյ ողորմածութեան և գթութեան գիրկն անկանիլ :

Իմաստութիւնն արդարացած է իւր բոլոր որդիներէն : Յիսուս Քրիստոս ինքն ասած է այսպէս : Ուրեմն յառաջքան զՅիսուս և ամեն ժամանակ իմաստութեան որդիքն կատարած են այս բարեպաշտական պարտքն առ իւրեանց մայրն և այսու ճանաչուած են , որ իմաստութեան որդիք են : Ո՛վ սուրբ մարդիկ , դուք որ ընտրեալ ժողովրդի (Իսրայէլեան Ազգի) ծոցին մէջ , կամարտաքոյ , հաշակեցիք ձեր անուններն հաւատարմութեամբ , դուք արդարացուցիք իմաստութիւնն : Ո՛վ դուք աւելի բազմաթիւ անք եւ կանայք , որք հաւատարիմ եղաք ձեր մասնաւոր անշուք վիճակին մէջ , եւ նաեւ ձեզմէն շատերն՝ նոյն իսկ գերութեան եւ աղքատութեան դժին դակ դառնութեանց մէջ հաւատացեալ միացին , դուք արդարացուցիք իմաստութիւնն : Հակառակ խոնարհեալ կ'անցնիմք առջեւէն , ո՛վ Աստուածամարդդ Յիսուս , որ իմաստութիւնըն արդարացնելէն աւելի մեծ բան արիր , որ նոյն իսկ իմաստութիւն

եղար , և կը կանգնիմք ձեր առջեւ , ո՛վ Առաքեալք Յիսուսի Քրիստոսի , ո՛վ ուսուցիչք իմ և եղբայրք . ձեր առջեւ , ո՛վ մարտիրոսք և հաւատացեալք ամենայն ժամանակաց և տեղեաց . ձեր առջեւ , ո՛վ նշանաւոր կամ աննշան քրիստոնեայք , յայտնիք և անյայտք , որ փայլեցուցիք ձեր լոյսն ձեր շուրջ , թէ և երկուքայլ միայն հեռաւորութեամբ : Կը կանգնիմք ձեր առջեւ , ո՛վ հաւատացեալք մեր ժամանակի , որք քրիստոնէական կենաց կանոնաւոր , խաղաղ և հեղ գործողութեան մէջ , անտես ի մարդկանէ , կ'ուրախացնէք հրեշտակներն երկնքի մէջ . վասն զի դուք եւս ձեր յատուկ ձեւով և միջոցներով կ'արդարացնէք իմաստութիւնն : Օրհնեալ լինիք դուք ամենեքեան : Եղէք մեզ օրինակ և քաջալերութիւն : Երբ յամենուտէք և աւելի յանդուգն կերպիւ , նորանոր անուններու տակ ծնանին այն ամեն աղանդներն և կուսակցութիւնքն , որք Յիսուսի Քրիստոսի և իւր Առաքելոց խաչերն տնկեցին . երբ անհաւատութիւնն ժողովէ իւր բոլոր զօրութիւնն և իւր ծայրայեղ չափազանցութեան հասնի . երբ անհաւատութիւնն , գիտութեան ամեն գաւառներէն ուրուական ցնորքներ և մտայածին խորհրդներ յառաջ կոչէ ընդդէմ յաւիտենական Աւետարանին . երբ դուք ողբաք և աշխարհն չը կոծէ եւ չ'արտասուէ . երբ դուք ցնծութեան օրհնութիւններ և երգեր նուագէք և աշխարհն , փոխանակ ձայնակցելու , պատասխանէ ձեզ քամահրական ժպիտով , միտք բերէք յայնժամ եւ քննեցէք այն խօսքն , որով կը կնքէ մեր Տէրն իւր վճիռն , եւ աւսացէք նորա հետ . « Ամեն ժամանակ իմաստութիւնն արդարացած է իւր որդիքներէն և միշտ պիտի արդարանայ : Խօսեցէք որպէս քրիստոնեայ .

բայց յաւէտ ատրեցէք որպէս բրիս-
տոնեայ : Ամեն իմաստասիրութեանց ,
ամեն նուրբ ճարտարամտութեանց
գիմադրեցէք ձեր կեանքն , պատաս-
խանեցէք ձեր կեանքով : Մանուցէք ,
ցուցէք Քրիստոնէութեան մէջ ոչ մի
այն վարդապետութիւններ , այլ մի
կենդանի գործ , անմերժելի գործ եւ
յաւիտենական իրողութիւն : Ո՛վ Աս-
տուած , մեղմով արդարացո՞ղ դբեղ , եւ
սրովհետեւ կամեցար դու , որ մեզմէն
իւրաքանչիւր որ Աւետարանի մի կեն-
դանի օրինակ , մի կենդանի ախար
լինի իւր եղբոր համար , ո՛վ Աստուած ,
դի՛ր սոյն Աւետարանն մեր սրտերու
մէջ . դի՛ր մեր սրտերու մէջ մի բուռն
եւ անսպառ բաղձանք Աւետարանն
փառաւորելու համար : Այնպէս արա՛ ,
ո՛վ Աստուած , որ կարգան մարդիկ
մեր մէջ , ինչպէս Աւետարանի մէջ ,
խաղաղութիւն , խոնարհութիւն ,
բաղդրութիւն , մարդասիրութիւն :
Այնպէս արա՛ , որ իմաստութիւնն ,
մեր օրինակաւ արդարանալով , շահի ,
ստանայ աշխարհի մէջ բաղմաթիւ նոր
որդիներ :

ՏԻՓՏԻԿՈՆ

Կ Ա Մ

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳԻՐՔ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

(Շարունակութիւն եւ վերջ , տէս թիւ 10.)

ՅՕԴՈՒԱՆ Բ .

ՀԱՄԱՅՆ զհոգեւորականն առա-
քինութիւն ասել , եւ զառաքինու-
թիւնն փառս աղգին եւ ժողովրդեան
ուրուք վերագրել՝ ոչ որ թերեւս յերկ-
բայո լիցի :

Իսկ տարա որք ազգասիրականաւն մի-
անդամայն աջակցեալ պիւրծասցին ա-
րարք , զնոսա եւ ամենայն առաքինու-
թեանց գեր ՚ի վերոյ դասել , եւ զան-
կապտելին նոցա հարկանել փառս բը-
նաւ եւ զանգիտեացի իսկ ոչ որ յատու-
ջամիտ կարգացելոցն :

Եւ ահա ժամ է մեզ յայտմ վայրի
զառաքինութեանս մեծի բանալ առ-
պարէզ , եւ բանս ՚ի մէջ բերել զԱղգա-
յին նորափառոց Գարոցացն , յորում
առահասարակ համազգայնոց քաղաքիո
ի վեր երեւեսցին ողջախորհուրդ շա-
հատակութիւնք գովանի արգասաւու-
րութեամբն սրակաւորեալք :

Այլ մի որ զեկեղեցեացն ինձ առ-
տանօր ՚ի դէմս բերիցէ ասել թէ՛ քան
զնոցայն սլայծառ շինութենէ առաւել
զիւթոյ եւ զգեղեցիկ հետեւանաց շի-
նութեան Գարոցացն վերձեմել փու-
թամ բանիւս :

Քանզի թէպէտեւ աստուածապաշ-
տականք իցեն սյնորիկ եւ համակ բա-
րեկրօնութեան արգասիք , զոր եւ չիք
երբէք ումէք ուրանալ , բայց քան ըդ-
նոսա , սորա յատակ եւս եւ հոլանի ՚ի
դէմս ընծայեցուցանեն զճշգրիտ աղ-
գասիրութեանն սլատիւր , եւ համբուն

խակ ասել, զորջախոհ տեսութեան իւր տայն հանդէս որ և իցէ ազգի և ժողովրդեան, ըստ որում 'ի նոսա նախ իմա 'ի դպրոցս՝ սկիզբն առնէ մանկըտին զկրօնիցն թոթովել սկզբունս. և 'ի սոսին իսկ զարգանայ Աստուածային Գրոցն ներվարթութեամբ. որպէս զի և բաւական իսկ լինել այնուհետեւ 'ի միտ առնուլ զոր յեկեղեցւոյ անդր աստուածային պատգամայն վարդապետին ընթերցուածք :

Այսմ ահա խորանկատ լեալ արդի ժողովրդեանս և բիւրաբեզուն շայնկանութեանցն 'ի վերայ կացեալ, յետ ամենայնի վաստակաւորութեան և ճգանց նուիրելոց 'ի պայծառութիւն եկեղեցեացն, ոչ բաւական համարեցին պանծալ յանձինս և ասել, եթէ ահաւասիկ զոր պարտն էր առնել աւսարաք. քանզի ծանեան թէ մեծ քան զտաճարն էր որ սպասեալ մնայր փութոյ բարեպաշտութեան նոցա :

Ուստի մեծաւ եռանդեամբ յայն բըճակերտեալ փութային վառէին ընտիրքն յազգասիրաց ելի աղագս դրտանել, որպէս զի և զայս գործ պանծալի և ամենայն բարօրութեանց վերբերիչ 'ի դուխ տարեալ՝ անձանց բզփառան սեպհականեացն, և զմանկանց ըն բարեկրթութիւն, և որ ինչ յայնմանէն քաջատոհմութեան արգասիք. 'ի կարգաւորեալ մշակութիւն անդր հանգուցեն : Եւ ահա որ զսուրբն 'ի սոյն յայս ձեռն զմաճով եբեր, եւ զհոգաբարձութեանն ստանձնեալ տալրաւ զպաշտօն, եղև Իշխանն բարեացաւորաւ Բիտար Ստեփան Կոյաւեան, այն որ և առ նորոգութեամբ եկեղե-

ցեայն ոչ սակաւ առաքինական հանդիսից գտաւ նախաշաւիղ, որպէս տեսաւ 'ի վերոյ :

Այլ քանի դժուարութեանց կայր նմա զգէմ ունել, և քանի խոչընդակաց, քանզի հարկ 'ի վերայ կայր նոր 'ի նորոյ ծախուց հանգանակս կազմել յարգարել, եւ ժողովրդեանն արդէն քամեալ սպառեալ էր ամենայն աշխոյժ առ ձեռնակարկառ օժանդակութիւնս ժրանալ. եւ կարի քաջ իրաւամբ, զի և յամայն 'ի սոցա աւուրս միմեանց զինի յաջորդեցին արարք. բայց սակայն և ոչ վերջացան յայս նըւագ եւս առաքինաւ սովորեալքն 'ի բարեպաշտութիւն. ուստի և 'ի վախճան 1835 ամին աստարութեամբ իւրաքանչիւրոց հաւաքեցաւ մանաւոր դրամագումար ինչ, սահմանեալ առ 'ի լինիլ 'ի պէտս կարեւոր ծախուց և ամի ամի վարձուց, որ վասն դաստառուաց, որք եռամեայ պայմանաւ կարգեցան 'ի նմին իսկ 'ի հին դպրոցին յերիս կարգս վերածեալ, առ 'ի սուսուցանել ձրիապէս զմանկտին, որոց անձեռնահաս էին ծնողք 'ի հատուցումն վարձուն, և ոյր աղագաւ այնչափ բազմութիւն անտեբուհ մանկանցն զուրկ գտանէր 'ի ծաշակաց կրթութեան : Եւ այս ամենայն մատաւ կարարեալ լինէր ընդ ձեռն բարեվաւտակ չողաբարձութեան յիշատակեալ Իշխանին Կոյաւեան, ընդ որոյ ազգասիրական ջանիցն կորովութիւն սիրաւցեալ ոգւոյ բանասիրին՝ ոչ զլացաւ նուիրել 'ի պատիւ անուան նորա բզհետեւեալ հագներդ :

ԱՌ ՊԵՐՃԱՊՍԱԿ ԱԶԳԱՍԷՐ ԻՇԽԱՆ

ՍՏԵՓԱՆ ԿՕՅԼԱԻԵԱՆ

Սիրտոցին կաճառք՝ չքնաղ դիւցազանց՝ Տիտանեանց հանդէս,
Վեհք հսկայազանց՝ զարմատցին համբուն՝ յայս շքեղ կրկէս.
Ապաքէն 'ի հինս՝ մինչ ամբոխն երգէր՝ դյաղթանակ քաջաց,
Քաջարշաւ մրցօնք՝ պճնէր վեհազանց՝ 'ի սրակ սարդենեաց:

Տինա, իմ Մուղայ՝ ոչ զղոյն նուագ 'ի Պերեան քնար,
Եւ ոչ Պարնասեանք՝ 'ի լուր Երմոսաց՝ երգեսցեն 'ի պար:
Ոսկեթել կիթառ՝ գեղաձայն բաղխման՝ յաւերժից հարսանց
Միայն հնչեսցէ՝ 'ի գով պարծանաց՝ Վեհիս Կոյաւեանց:

Երգեսցէ և մեր՝ մանկաի քաղաքիս՝ յիւր թովով մրմունջ,
Զսորայս ներքող՝ և զարդեանցն հոյս՝ կոպեալ ոսկեփունջ.
Հիւսեցոյն փափկիկ՝ մատուներն Ֆլորայ՝ ծաղկագեղ սրակ,
Անուամբ ճոխացեալ Ստեփանիս վեհի՝ պսակաց կրկնակ:

Փանք վեհից արանց՝ ձայնէ Կլիսն և համբուն որեար,
Չեն ինձ անձանթօ՝ այլ յիմում պահին՝ գեղափայլ տաճար.
Իսկ այս նոր ներքողք՝ որ յիմ լսելիս՝ գեղալուր հնչին,
Որոյ դիւցազին՝ չգիտեմ արդեօք 'ի ձօն նուիրին:

Այլ զինչ, ո՛ր Մուղայդ՝ զինչ յապուշ կրթէ՝ դքոյդ լսելիս,
Ո՛չ 'ի միտ առնուս՝ թէ այս են արդիւնք՝ Կոյաւեան Վեհիս.
Եւ ոչ նշմարես՝ յայս այր ազգասէր՝ հոյս անբաւ բարեաց,
Որք են ձիրք վերնոյն՝ բաշխեալ յորդառատ՝ յաստուածեան ձեռաց:

Նոյն ինքն էր որ արդ՝ խոկակուլ ժանկուոյս՝ ետ քաղցր 'ի ճաշակ,
Զբնիկ լեզուիս՝ զուսումն ընդգրկել՝ զսիրատենչակ:

Աւ որ և ձայնեմք՝ իբրու սիրազգածք՝ առ հայր որդեսէր,
Կեցցէ՛ երջանիկ, կեցցէ՛ բարեբաղդ Ստեփաննոս տէր մեր:

Այսպէս ահա՛ ամենայն փութոյ պըն-
դութեամբ և բարեջան յօժարամոու-
թեամբ եկող սա յայսմ պօշտաման, և
անխափան 'ի կարգի պահեաց զուրք բա-
րեկարգութեան դպրոցացն զամս երիս,
ըստ որում և այնպիսի իմն էր առ ժա-
մանակեայս անօրէնութիւն, որպէս թէ
'ի միջոցի աստ յայսմիկ ունիցին Համազ-
գայինք մեր բաւականութեամբ չափ
խոկալ ոչ միայն չկարեւորացն 'ի շարու-
նակութիւն սոյն օրինակ ծախուց, այլ

և յաղագս նորոգ շինութեան դպրո-
ցացն որ կարի անցեալ զանցեալ էին
հնութեամբն, և զի մինչեւ ցայն վայր
մի մնացէ մանկտին անհաղորդ 'ի սլի-
տանի կրթութեանց:

Այլ զոր օրինակ մինչ կշտապինդ 'ի
յագուրդ վայելիցէ որ, ոչ եւս այլ
յիշէ՛ զկերակրոցն, սապէս և մերքս
'ի միջոցի այսց երից ամսոց իբրու յա-
պահով և յանդորու զիրան տեսեալ
անփոյթ մնային վասն ապագայիցն խոկ-

մանէ , ուստի չեւ ինչ 'ի պատշաճիցն զմտաւ ամեալ , իբրեւ աւարտումն լինէր առժամակեայ տնօրէնութեանն , այնուհետեւ ստիպեալք յառաջիկա յիցըն անհրաժեշտ պիտոյից ժողով գումարեցին հասարակաց յամին 1834 եւ աւարտ խորհրդոյ ժողովցն եղեւ այն , զի առ 'ի կազմել հաստատուն և մշտատեւ եկամուտ ինչ հաստատեցի անդրէն առ 'ի բազմաց հետէ խափա նեալն Բնկերութիւն Երիտասարդաց Ազգիս , Պրասպասայ կարգացեալ , որոյ արդիւնք՝ առ յապայն բաւեցին ծառայել 'ի պէտս պայծառութեան Ազգին , զոր թէ ումէք կամք ինչ իցեն գիտել լիովին , գտցէ յառանձին անդ Կանոնագրութիւնս նոյնոյ Բնկերութեան :

Բնդ այս հաճ և հաւան գտեալ միահամուռ ժողովելոցն ձեռն արկին ստորագրութեան նորոգ յարգարեալ կանոնագրութեանցն վերաբերելոց առ պատշաճաւոր յօդակապութիւն նոյնոյ Բնկերութեանն , յորոյ 'ի Հոգաբարձութիւն ընտրեցան երկրորդն ազնուականքն Աստուածատուր Մխիթեան և Գասպար Կոյաւեան , արք յազգասիրութեանն ծանուցեալք և բարեհաշակք , որք և զամենայն կարելի փոյթ

'ի մէջ առեալ՝ վստակեցան ոգւով չափ առ 'ի արդիւնաւոր կացուցանել զհաւաքածոյ գումար նոյն Բնկերութեանն համաձայն բանի կանոնագրութեանց իւրեանց :

Ձայս այսպէս տնօրինեալ Համադգայնոց բազաքիս , այնուհետեւ 'ի խորհուրդ գործոյն՝ դրամոց և եթէր 'ի չգոյից ամել 'ի գոյաւորութիւն , զի յօժարութեան կամացն ոչ հաւասարէր ակնկալութիւն յաջողուածոյն վստահանալոյ այլ եւս 'ի նուէր հասարակաց մասնակցութեան :

Եւ ահա՛ աստ եղեւ առաքինանալ ոմանց յազնուականաց Ազգիս , որք իբրեւ սրգարեւ ճշմարիտ ազգասէրք ոչ խնայեալ յինչս իւրեանց , նախաշուիղ գործոց բարեաց , և առատաձեռնեալ յարգիւնս նուիրանաց՝ կազմեցին կացուցին գումար ինչ պատրաստական 'ի պէտս շինուածոյն , առ որով յաւելաւ ապա և յողովից ոմանց մասնակցութիւն , շարժեալք 'ի գեղեցիկ օրինակէ անտի առաքինացելոցն այնոցիկ և ազգասիրաց , զորոց և զանուանսն առ յիշատակէ առանձին իմն պատուեաց բանասէրն 'ի համառօտ գիմառնութեան իւրում , ձեւ զնելով բանիցն օրինակ զայս :

ԼՈՅՍ Ի ԿԵՆԱՅ՝ կեանք 'ի լուսոյ՝ Աստուածորդի և Աստուած Լուսի
Փառօք բազմեալ յանսիւն եթերս՝ աստեղազարդ դմբէթաց Կոյաւեան

Պսակ պայծառ՝ եւ ՍՏԵՖԱՆՈՍ՝ այսօր յընտիր գոհարաց . Սփեփան
Գեղահիւսեալ բոլորեսցես 'ի գլուխ Ազգիս Հայկազանց Կոյաւեան

ԽԱՉԻԴ ՆՆԱՆ՝ աստ ցոլացեալ բարձր փառօք պանծաղի Խաչի
Մանկանց Ազգիս՝ լինել կենաց՝ ծառ գիտութեան սխրալի Ագոնց

Աստ և արթուն՝ Հայր մեր ԳՐԻԳՈՐ՝ աջովն իւրով լուսարիի Գրիգոր
Ռահ հորդեսցէ՝ նոր համբակաց՝ պահել զիւր կէսն անյեղի Միգասթեան

Եւ որանչեւոյն այն ՅԱԿՈՎԲԱՅ մտղթանք հզօր խնկելի
Ձգօնութեան անձրեւեացեն՝ շնորհս ՚ի բարձանց Ողիմպի

Յակովբ
Եւանջէան

Ուր մէք համբուն՝ զուարթացեալք ՅԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ ցնձութեան Աստու
Նուիրեսցուք՝ քեզ օրհնութիւնս վերնոց դասուցն համաձայն .
Նա՛ մտղթեսցուք վտան պետաց՝ սոյն դպրոցիս շինութեան
Պահել զնոսին՝ բարձրապսակ՝ աստ և ՚ի կեանս անվախձան :

Ժապար
Ապրիլիան

Եւ արդ՝ իբրեւ օոյն անակնկալ
բարեգիպութիւն յայսպիսի իմն աւար-
տէր կերպարան , այնուհետեւ մնայր
և եթ ՚ի խնդիր լինիլ առն , որ ատակ
իցէ տնտեսութեան գործոյն , և որ
համակ զանձաք առցէ զհոգ շինու-
թեան , և ՚ի գլուխ տարցի . իբրեւ զի
ոչ միայն փութոյ պնդութեան , այլնաև
կարի զգուշաւոր մատակարարութեան
պէտք էին , զի մի՛ ՚ի տարապայմանս
հատեալ ծախուցն՝ հարկ լիցի կրկին
անգամ զտուայտանօք բերիլ :

Յայսմ վայրի ամբարձաւ եկաց ա-
ռաքինասէրն Մեռաքսեան , այրլայնա-
խորհուրդ և յիր և ՚ի բան զուգակը-
շիւ յաջողակութեամբն պերճ՝ յանձն
էառ զվերատեսչութեանս այսօրիկ հոգ
և անդէն իսկ ՚ի 1840 ամին ձեռն ՚ի
գործ արկեալ կանգնեցոյց կացոյց ՚ի
հիմանց զարձակալայրս այս և զպայ-
ճառակերտ դպրոցս յանուն Սրբոյ
Լուսաւորչին , և ՚ի նմին իսկ ամի գլու-

խաւորեաց զայն բաղմոքիրտն վաս-
տակաւորութեամբ անձինն :

Յաւել ՚ի վերայ և զառանձին ա-
ռատաձեռնութեանցն հանդէս յինք-
նակամ բերմանէ անախ ազգասիրու-
թեան ոգեւորեալ . քանզի իբրեւ յա-
ռաջ վարեցաւ նա ՚ի գործն , և այն ինչ
առ փոքր մի զանցանելոյ կերտուածոյն
ոչ բաւէին զբամբ հաւաքածոյք , ոչ
ինչ կասեցաւ սա յիւրմէ փութոյն , այլ
յառաջագէմն նկրտեալ , յանձնէն ծա-
խեաց յղով ինչ և յաւարտ ժամանե-
ցոյց զիրսն , թարց անգամ ընդ միտ տա-
նելոյ առնել պահանջս զառ ՚ի յիւր-
մէն անցուցելոցն ծախուց : Յայս սա-
կըս ապա ոչ վայրապար ինչ՝ յետ յիշա-
տակելոյ անուան սորա ՚ի շարս անդ ե-
րախտաւորաց Գպրոցիս , յաւել բա-
նասէրն առանձին իմն գիմառնու-
թեամբ պատուեալ զնորայն յիշատակ ,
ձեւ կարգելով բանիցն ըստ օրինակիս
ըստ նոյսմիկ :

Յաննէ յիշատակութիւն Բաղձարդիւն և Գործակապար Հոգաբարձոյի նորակառոյց Դպրոցի

Մ Ե Տ Ը Ք Ս Ե Ը Ն Գ Ր Ի Գ Ո Ր Ի

Ի Գ Ի Մ Ա Յ Ա Ք Ե Ն Ա Ս Ա Յ

Ո՞ր զնախնի՝ քաջացն երգեաց՝ Պերեան ՚ի լար զհանգես ,
Մի թէ և արդ՝ զիմ գիւցազուն՝ թոճէ երբէք նա անտես .

Որ յօժարեաց՝ ինձ Աթինայ՝ կերտել շքեղ զայս տեղի ,
Մանկանց ՚ի վարժ՝ ՚ի կրթութիւն՝ սուրբ գիտութեանց սիրալի .

Եւ ո՞ւր այն Վեհ , բայց թէ Գրիգոր՝ Մետաքսեանին պերճ զամած ,
Որ արթնութեամբ ուշիմ ոգւոյն անմահ զանուն իւր խնկեաց .

Արդիւնք այն ՚ի սմա ծախուց՝ Համազգայնոյն է նուէր ,
Բայց զարգասիս՝ սորայն քրտանց ո՞ր ոչ գրեաց գեր ՚ի վեր .

Որ ընդդեաց իւրոց ջանից միանգամայն և ճգանց ,
Մասս յոլով սատար գործոյս՝ յինքնայօժար իւր կամաց :

Տեսցեն տպա որ յապագայս՝ նախանձ այսպէս գովելի ,
Եւ տօնեսցեն զանուն սորա՝ բարձր ՚ի գլուխ հանգիսի :

Այլ ո՞ր գիտէ և կամ տարտիւղս
սեսցի երբէք , թէ նոքին իսկ համազգիք
իւր՝ յաւուր միում ոչ պատուեսցեն

զիշատակ առնս , կանգնելով ՚ի ճակտոտ
դպրոցացն արձանագրութիւն ինչ որ
ունիցի օրինակս զայս .

Ա Ր Զ Ա Ն Ա Գ Ի Ր

Ո՞ր վարձառբես՝ Քրիստոս ՚ի կեանս ,
Ըզնակաց՝ քոյ զաշխատանս .

Տես ՚ի շինուած սոյն դպրատանս ,
Զնուէր արգեանց ժողովրդեանս .

Յիշեա՛ եւ զհոգ՝ զքիրտն եւ զջան ,
ԸզՔրիգորի՝ Վեհ Մետաքսեան :

1 8 4 0

Այսչափ ինչ ասել վասն շինուա-
ծոյ դպրոցացն , որպէս և վասն բարե-
պաշտութեան առաքինացելոցն առ
նմին թերեւս հիշեցապի , զի են մեզ
և այլ տեսութիւնք առաքինական հան-
գիսից , զորոց չ'առնուով յանձն լուել
առ տեղեալս . քանզի և համայն իսկ
զաւաքնուլքն պատմեցելովք վերջինքս

այսօրիկ ճոխափայլք երեւեսցին և գե-
րազանցիկք , որչափ ինչ առ սկզբամբն
նախամեծար համարեցի վախճանն , որ
պօսակէն զոր և իցէ գործողութիւն :
Եւ կարի՛քաջ յիրաւունս , քանզի առ
ինչ արդեօք այնչափ ճգանց և ջանից
պատկառ կալ , և շինուածս գեղեցիկս
յստին կացուցանել , եթէ ոչ զի ման-

կանցն բարեկրթութիւնն և կարեւորացն հրահանգք ՚ի ծաւալութեան պերճասցին :

Եւ զհարգ ապա այսմ ամենայնի տին ունել, եթէ անխնամ թողեալ չնուածոցն՝ չգուցէ որ որ սահմանս ՚ի նոսա բողոքեցէ բարեկարգութեանց, և անդու շարունակութեան պիտոյից կարեւորացն տարցի ՚ի հոգ, թարց ուրոց չէ երբէք յակաստանի մնալ սոցա, և տոհմականօքն ակաղձուն լինիլ պլուզաբերութեամբք :

Եւ ահա զայսպիսեաց աստի կայ մեղ յառաջիկայս բան արկանել, և ուժով ՚ի գէմս բերել նախ՝ եթէ սլամու մեք պահեցան փոռք խնամակալն լինելոյ բաղմութեան մանկուոյն և առ ջուրս հանգստեան զնոսա տաւաղելոյ, և ապա թէ ոյք ոմանք նոքա՝ որ ժրացանն ՚ի մշտնջենաւոր հաստատութիւն դրամագլխոյ իրիք յանուն դպրոցացն, սահմանելով զայն յեկամուտս միայն, առ բաւականութիւն ծախուցն պտուղածաւորաց, զի մի այլ եւս խափան ինչ յառաջագիմութեան ընթացիցն գործեցի, որպիսի ինչ յառաջնումն պատահեցաւ առ ՚ի չգուցէ հաստատուն եկամտի :

Այլ յայս բան արդարեւ ընդ քիրտուն մտանել հասանէ մեզ, քանզի հարկ ՚ի վերայ կայ լիով զամենայն աւել, և զայն ոչ տարտամ ինչ և հատուկօր բանից յօդաւորութեամբ, և ոչ դարձեալ անալի կրկնութեամբք, և սակայն պատմելացն թեքթեքեալ ընթացք անշուշտ խոտորիլ տացին մեղ ՚ի շուղաց անտի կարգաւորեալ զբուցաց, համայն և այնպէս մատիցուք փորձ փորձել և առաւելքան զգեղեցկախօսն երեւելոյ՝ զստուգախօսի կալցուք յանձին կերպարան :

Ապաքէն ՚ի նախընթաց պատմեցելոյն ծանուցաւ արդէն նպատակ

խորհրդոյ Աղգային Ժողովոյն, գումարելոյ յամին 1839, և թէ զինչ ինչ ՚ի կարգի գտեալն էր, յայնժամ յաղագս հաստատութեան եկամտի և դրամագլխոյ իրիք որ բաւեացէ յղինիսն ծառայելազգային պիտառութեանց, կամ պարզապէս ասել, ՚ի պէտս անդու շարունակութեան ծախուց դպրոցացն, բայց այն երկայնագունից կարօտանայր ժամանակաց, նախ զի գումարեալն ցայն վայր արդիւնք Երիտասարդաց Ընկերութեան չէր ինչ մեծ, որոյ տուկոսիք զօրէին գիմակալել պիտոյիցն, և երկրորդ՝ զի էր և պայման ինչ այսպիսի չմսել ձեռն ՚ի նոյն դրամագումար մինչեւ ցլեց ամս, որպէս յայտ է ՚ի 12 յօդուած կանոնադրութեանցն :

Եւ սակայն հարկն ստիպողական ճմլէր ճնշէր առհասարակ զամենայն հասակ առ ՚ի կարգի կացուցանել, որ զինչ ՚ի դաստիարակութեան մանկանցն պատկանէին իրք :

Այն զի՛նչ շինուած նորոգ դպրոցացն արդէն ՚ի յանդ ելեալ՝ հրաւեր կարգայր իւրաքանչիւրոցն չք թողուլ զինքն ամայի և որպէս թէ մերկ յիւրոց վայելականացն զարգուց :

Բայց սակայն պէտք էին առն որ փոյթ յանձին կալցի տաւաղել զմանկւալին որ արդէն դրեալ յերկր ամաց հետէ ցիր և ցան լեալ էին, և միայնքառասնիւ չափ և եթ մնացեալ, և այն՝ որոց բաւականաձեռն գտանէին ծընողք, զի բարձեալ էր նախկին բարեկարգութեանցն պայման, և չէր որ վերստին ձեռնամուխ լինէր յայն առ ՚ի չգուցէ որոց պէտքն էին կարեւոր միջոցայ, դրամոց ասեմ և դրամոց :

Աստեղեւ ապա ամբառնալ Կոլլաւեանն Գասարայ իշխանազնէի, զորմէ ՚ի վեր անդր եղեն յիշատակութիւնք, որոյ ոչինչ բնաւ զանդիտեալ ՚ի դժուարութիւնն առաջագործութենէ

պաշտամանն յոր հրաւիրեալ լինէր
ընտրութեամբ Համազգայնոյն , դու-
տեւորեցաւ ամենայն պնդութեամբ
և զանձամբ էառ զըստ հոգաբարձու-
թեան դպրոցացն յամին 1841 .

Որոյ և առաջին փոյթ եղեւ հա-
ւաքել 'ի դպրոց առ հասարակ դամե-
նայն մանկունս չափահասակս վարժից
հրահանգաց , որք գումարեցան 'ի մի-
ում աւուր պատմել զանբաւ ցնծու-
թիւն , յորում մեծաշուք հանգիսա-
ւորութեամբ բացան դրունք դպրոցա-
ցըն լինիլ հասարակաց յուսումն ձրի
և անվարձ , և բարձաւ խտիրն 'ի միջո-
ր ծարաւատանց զայն չափ բազմա-
թիւն անտերունջ մանկանցն առնէր ,
զի և հասարակաց մի էր այնուհետեւ
Տեսուչ և Խնամակալ , որ մեծապէս

զուարթանայր յանձին , տեսեալ եթէ
քանի՞ դեղեցիկ էր բարերարելն անխը-
նամ մանկուոյն , որք խուռն յաճա-
խէին 'ի դպրոցս և յաւելուին 'ի թիւն
հանապազօր , իբրու ծարաւիք արդա-
րեւ ջուրցն խմաստից :

Զայս օրինակ ահա՛ առաքինացեալ
սորա , և օր քան զոր բարեկարգու-
թիւն դպրոցացն և յառաջագէ՛մ զար-
գացման համբակացն միտ եղեալ ար-
ժանապէս կալաւ զանուն եւ զիառս
Խնամակալ Հոգաբարձուի : Ուստի և
բանասիրին շարժառիթն ինքեան դը-
տեալ , 'ի համառօտ ինչ հագներդ վե-
րածեաց զգրուատիս՝ զառաքինու-
թեան առնս պարագրիչ , չափաբե-
րեալ զայն ըստ բանիս ըստ այսորիկ :

ՊԵՐՃԱՊՍԱԿ ԵՒ ԱԶՆՈՒԱԾՆՈՒՆԴ ԳԱՍՊԱՐ ԿՕՅԼԱՒԵԱՆ

ԱԶԳԱՍԷՐ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒ ԴՊՐԱՏԱՆՑՍ

ԳԵՂԵՑԻԿ արդեօք Մուղայք 'ի Պարնաս՝ հնչեցեն նուագ ,
Հեղէն դիւցազանց՝ ձօն նուիրական՝ իբրու յաղթանակ :

Այլ ինձ քաղցրացի՝ վեհ զիմ՝ դիւցազուն՝ զքաջատոհմիկ ,
Հանել 'ի հանդէս՝ սխրանալ յարարս իւր չնախարհիկ :

Սմա ապաքէն՝ մեր այս Հայրենիք՝ կացցէ 'ի զննին ,
Տեսեալ յիւրն 'ի ծոց՝ նոր զայլ Մեկենաս՝ գեր քան զնախկին .
Պսակ 'ի գլուխ՝ սովաւ փայլեցի խակակուծ մանկտին ,
Յիմաստ դպրութեանց ճեմն 'ի վեր առեալ՝ յիւր բնիկ լեզուին .
Առ որ գիտացցէ՝ եւ յաւուր միում , տինա՛ վայրկենին .
Գիտացցէ՝ ասեմ զայս բան գեղգեղել 'ի խորս սրտին .
Բամից համբակացս՝ որ կացեր պաշտպան՝ ով տէր մեր Գասպար ,
Բարձունք Ողիմպեայ՝ վարձս հատուցեն վեհիդ դերափառ :

Ընդ այսմ ահա 'ի բարեկարգու-
թիւն աւարտեալ ամենայնի որ ինչ 'ի
զարգացումն վերաբերէին մանկուոյն ,
և որ ոչ դուրնաբեայ փառս բոլոր էին
աղբասէր բարեջանութեան Հոգա-

բարձութեանն որ անդուլ 'ինոյնս պա-
րապեր , այնուհետեւ մնայր և եթ գա-
մագիւտն լինել ոճոյ և հնարից հաս-
տատութեան սլառաշաճաւոր դրամա-
գիւտցն , որում անհրաժեշտ պէտս ու-

նէին գործքն առ յարատեւ շարունակութիւն յընթացս բարեկարգութեանն . յոր արդէն վայելէինն :

Վասն որոյ յետ բազում խորհրդածութեանց սորա ընդ այլոց ոմանց համամիտ ազգասիրաց , ձեռն արկին միանգամայն յորդորամիտ լինել համօրէն Համագլխացն գալ միաբանիլ 'ի խորհուրդն բարեպաշտութեանն եւ կանգնել անուն յիշատակութեան 'ի մշտնջենաւորս գովանի առատաւ ձեռնութեամբ ինքնայոժար նուիրանաց , ուրոյն եւ առանձին անուամբ սեպհականեալ զայն առ 'ի լինել զԸրսմագլուխ դպրոցացն :

Ուստի շարժեալ առ հասարակ ամենեցուն 'ի քաղցրամօք բանից եւ 'ի յորդորանաց այսոցիկ ազգասիրաց , միանգամայն տեսեալ եւ զգեղեցիկ առաջադրութեանն կարեւորութիւն , փութացան սրտի մտօք , Ժողով գումարեցին հասարակաց , յամին 1843 , Յունվար ամսոյ 8 , որ եղեւ օր տօնելի համօրէն Ժողովոյն , յորում եւ պարագլուխ հանդիսացան երկօրին ընտիր հարազատքն Լուսիկ եւ Ստեփան Կոլլաեան արգիւնաշատ իշխանապետք եւ առաջակայք Ազգիս , որք եւ առջին խօսեղեն 'ի նմին հանդիսի , որ առատութեան նուիրանօք առաքինացան յայս գործ , եւ ճանապարհ հորդեցին , որոց 'ի կարգին էին իշխանք եւ Ժողովուրդք ազգասիրական ոգւովն համախմբեալք :

Եւ այնպէս այր իւրաքանչիւր կամակից լեալ առաքինութեանս մեծի եւ ընդ նոյն շաւիղ փութացեալ գրեցան սրտի մտօք 'ի մասնակցութիւն արդեանցս , որ շատ եւ որ սակաւ , իւրաքանչիւր ըստ իւրում կարի , որպէս տեսցի 'ի ստորեւ , ուր յատուկ նշանակեալ կան իւրաքանչիւր բարեպաշտոյն անուանք հանդերձ գումարաւ

ինքնայոժար տրոց իւրեանց , որովք գումարեալ կազմեցու , կամ զի , այսպէս ասացից , հիմնաւորեցու մշտնջենաւորն այն դրամագլուխ : Որ ընդգեալ ապա ընդ դրամագումարի արդեանց Պրատտովայի Ընկերութեանն՝ կոցուցանեն միանգամայն զարդիւնս շահեկանս 'ի սէտս կարեւոր ծախուց Գպրոցացն , եւ 'ի յարատեւ պայծառազարգութիւն նոցին . եւ մանաւանդ 'ի յաւերժական եւ յանմահ յիշատակութիւն ազգասէր բարեջանութեան առաքինացելոց առ նմին , եւ որոց որք զկնիսն առ 'ի նոյն առաքինացցին , դրոշմեալ եւ զանուանս իւրեանց 'ի Տումարիս , որ ինքնին հրաւեր կարգայ ամենայն բարեպաշտիկ ոգւոյ , եւ գիրկս պարզէ ընդունել զոր եւ իցէ նուէրս բարեպաշտութեան , առ 'ի առնել զամենեսեանսն հաղորդս փառաց եւ վարձուցն անմահականացն 'ի Քրիստոս Յիսուս 'ի Տէր մեր , որում պատիւ եւ գոհութիւն այժմ եւ յաւիտենից յաւիտեանս . ամէն :

Գրեցաւ յամի Փրկութեան Կենարարին 1845 , Ապրիլ 20 , ընդ հովանեաւ Եկեղեցւոյ Սուրբ Աստուածածնին , յումպէտ մանկավարժ Գպրոցիս Գարիէլ Սաղիմեան Գպրէ Փօթիչանցւոյ :

Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ Ա Ր Ա Ն

Վասն յիշատակի անուանց առաքինացելոցն 'ի նուէրս Ազգային Դպրոցացն :

Որք միանգամ տենչացան զհետ երանաւէտ ձայնի յիշատակութեանն եւ անմահական կենացն եղեն ժառանգորդք , զնոսա եւ յանուանէ յիշատակել զոնէ միանգամ 'ի տարւոյն 'ի

ներկայութեան Սրբոյ Պատարագին ,
և ՚ի ըւր բարեպաշտութեան ժողովրդականաց Եկեղեցւոյն կարի յոյժ արժանաւոր դատեցաւ . որպէս զի իւրաքանչիւր որ լսելով զաղգասիրական բարեջանութիւնսն , զոր արդեամբք փայլեցուցին առաքինասիրացն անձինք առ մշտնջենաւոր հաստատութիւն կա-
րելոր դրամագումարի իրիք յանուն

նորակառոյց Աղգային Դպրատանց ,
ինքեանք ևս նովին ազգասիրութեան ոգւով վառեալք յորդորեցին առ ՚ի նոյն մասնակցութիւն , և զմիմեանս իսկ յորդորեցեն առ ՚ի լինել միանգամայն հաղորդակից նոյն յիշատակութեանց և փառացն սրակակից ՚ի Քրիստոս Յիսուս ՚ի Տէր մեր :

Ի ԲԱՆԻՑ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ

ՆՈՒՇՐԷՎԱՆԻ (1)

ՍՄԵՆԱՅՆ մարդ , որ գիտէ զչափս անձին իւրոյ , յինէն ողջոյն մատուցէ .
Արժանաւորացն ՚ի յիմ գանձէն բաժին հանեցէք :
Զանձնահաճ մարդն յինէն ՚ի զատ սղահեցէք :
Ամենայն ինչ , որ անպատշաճ է , մի խօսիք :
Եւ զոր անքննին է , մի քննէք :
Եւ յամենայն իրս ստիպումն մի արկանէք :
Յամենայն գործս , յոր և կամիք ձեռն արկանել , զսկիզբն և զկատարումն նորին քննեցէք :
Զձեզ ՚ի մանկութեան բարի անուամբ հռչակեցէք :
Զփորձեալն մի եւս դարձեալ փորձէք :
Եւ զփորձեալն ընդ ամփորձին մի փոխանակէք :
Ընդ ամփորձ մարդոյ դոտմարտութիւն մի առնէք :
Վասն բեկեղյն և այրեցելոյն և տուրս շնորհելոյն յետոյ մի ապաշաւէք :
Ի չար անուն տեղւոյ մի բնակիք :
Ի հեղեղատ տեղի մի բաղմիք :
Ի գողաց ուխտադրութիւնս մի ընդունիք :
Ի դրացութիւնս թագաւորի տուն մի շինէք :
Ի նորելուկ մարդոյ տարտս մի առնէք :
Ի դրունս տանց ձերոյ խանութս մի դնէք :
Ի չար դրացեաց հեռաբնակ կացէք :
Առ ընթեր կռուոյ հուպ մի երթայք :
Անուղեկից ՚ի ճանապարհ մի երթայք :
Առ արծաթագին ծառայս կռիւս և աղմուկս մի առնէք :

(1) Սոյն խրատական խօսքերն քաղւած են Ս . Աթուայս Թանգարանի գրչագիրներէն :

Ո՛վ որ յառականաց և ՚ի նախատանաց ոչ երկնի, ՚ի նմանէ հեռագոյն կացէք :
 Ընդ մանկունս խորհուրդ մի առնէք :
 Հրամանաւ կանանց չար գործ մի գործէք :
 Սակաւ փնտսիւ զհաւատարիմ ծառայս ՚ի վայր մի ընկենուք :
 Զամենայն կտաւ և զբան, տասն անգամ չափեցէք՝ և ապա կտրեցէք :
 Զձեր կեանքդ անգիտութեամբ մի անցնէք :
 Զայլոյ կռիւ ՚ի ձեր անձնդ մի առնուք և կռուիք :
 Զկռիւն՝ միջակ և համբերելով արարէք :
 Սկիզբն նոր տնկելոյ արարէք, և ապա զհինն խլեցէք :
 Յօտար հող՝ ծառ և բոյս մի տնկէք :
 Ի հողահատ տեղիս սերմն մի ձգէք :
 Զօտար կին և պառաւ ՚ի տուն մի թողուք :
 Օտար իրաց սակաւ աւելի քան զտէրն մի սրտցաւիք :
 Ի մէջ այր և կնոջ եւ եղբարոյ՝ ատելութիւն մի ձգէք :
 Կին ՚ի ճանաչաւորաց և ՚ի մօտեւորաց առէք :
 Թագաւոր թէպէտ և խոնարհի, դուք մի համարձակիք :
 Իշխանաւոր երբ սակաւ սէր ցուցանէ, զինքն մեծ սիրեցէք :
 Եւ թագաւոր որ՝ թէպէտ և փանաքի լիցի, նուաստագոյն մի տեսանիցէք :
 Ի մեծամեծաց երկիւղիւ կացէք :
 Եւ զսակաւ ձիրս թագաւորաց՝ մեծագոյն գիտացէք :
 Ընդ բախտաւորս և ընդ տովաթաւորս մի նախանձիք :
 Որ տէր է գրչի՝ և իմաստութեան՝ զնոսա թեթեւ մի տեսանէք :
 Որ որ առաւել գիտէ քան զձեզ, զնա աւելի պատուեցէք :
 Ի բանաստեղծ (1) մարդկանց պատրաստ կացէք :
 Հետ ամեն մարդոյ՝ սէր և մօտեւորութիւն ընդ ժամանակին զիք :
 Ի յամենայն մարդոյ զբարի խօսքն ընդունեցէք :
 Պիղծ խօսիցն՝ պիղծ պատասխանի մի տայք :
 Յամենայն մարդոյ խօսս մի վստահանայք :
 Ի ցածէն և յանգիտէն խնդիրք մի խնդրէք :
 Ի մէկ տեսն յամենայն մարդոյ հետ մի փաթթիք :
 Ամենայն իրաց և ամենայն մարդոյ շուտ մի հաւատայք :
 Պարտականն պինդ բռնեցէք, և թոյլ մի թողուք :
 Յայսմ աւուր բանն ՚ի վաղն մի ձգէք :
 Զգեզն յառողջութեան ժամն խմեցէք :
 Ի տղայութեան ժամն զծերութիւնն ՚ի միտ ածէք :
 Եւ զծերութեան բանն՝ ՚ի տղայութեան ժամն հոգացէք :
 Եւ յառողջութեան ժամն՝ զհիւանդութիւնն ՚ի միտ ածեցէք :
 Եւ յառատութեան ժամն՝ զսղութիւնն յիշեցէք :
 Ի թշնամութեան ժամանակն՝ սիրոյ տեղ պահեցէք :
 Զձեր խորհուրդս՝ մարդոյ խօսի (2) մի ասէք :

(1) Կամի ասել բանասարկու, այլոյ վերայ զբարտաւթիւն ստեղծող :
 (2) Բնաւ :

Ընկեր զայն սիրեցէք , որ խւրմէն իր մի շահիք ,
Ամենայն իրաց զհերիքն սիրեցէք :
Զանգէտ սիրելին՝ մեծ թշնամի գիտացէք :
Յիմաստուն թշնամույն՝ մի վախէք :
Եւ ձեզէն՝ զձեզ ՚ի փորձութիւն մի արկանէք :
Հանապազ այլոց ձեռօք զօձն բռնեցէք :
Ի բարկացող արանց՝ պատրաստ կացէք :
Տըգիտաց՝ և գիւհարաց՝ և արբեցողաց՝ խրատ մի տայք :
Ի յանգգամ կնոջ՝ պատրաստեցարուք :
Անհաշտաբար առ ամենայն գործս՝ ձեռն մի արկանէք :
Զկերակուրս և զըմպելիս՝ առանձնաբար մի ընթրէք :
Անհրաւիրակ՝ հիւր ումէք մի լինիք :
Ընդ բարեբախտիկ արանց՝ մի հակառակիք :
Զգործն ժամուն մի անցուցանէք :
Եւ յամենայն ժամ՝ զհանգերձեալն ՚ի միտ ածէք :

ԿԱՐԵՒՈՐ ԾԱՆՈՒՅՈՒՄՆ

Առաքելական Ս. Աթուոյս Վարչութիւնն կը խնդրէ Ազգային բոլոր Լրագիրներէն հրատարակել, որ Քաղաքի հիւանդութիւնն վաղուց արդէն անհետացած է ՚ի սպառ Ասորեստանի և Պաղեստինի քաղաքներէն, և Երուսաղէմի ու խոտաւորութեան համար բընաւ երկիւղի և կասկածանաց տեղի չ'է մնացած : Ընդ ամին կը յաւելու, որ շատ աղքատիկ ազգայիներ, չը գիտցուիր ինչ միջոցներով կամ մուրացիկանութեամբ Երուսաղէմ կը գիւմեն, և ոչ միայն անկարող կը գտնուին փոքրիկ նուէր մի անգամ հատուցանել, ըստ սովորութեան բարեպաշտ ուխտաւորաց : այլ Ս. Աթուս, չը նայելով իւր բաղմադիմի ծախուց եւ մեծագումար պարտուց, կըստիսով ինչ միայն եկած օրէն ՚ի վեր

հաց՝ և կերակուր տալ այսպիսի աղքատներուն, այլ նաեւ ճանապարհի ծախքն հոգալ, որ կարողանայ երուսաղէմէն դարձնել : Արդ՝ յատկապէս կը խնդրուի բոլոր Գեր. Վիճակաւոր Առաջնորդներէն և Փոխ-Առաջնորդներէն, Արժ. Քահանաներէն և բարեջան Թաղական Խորհուրդներէն, որ ուշադրութիւն դարձնեն այս մասին և աղքատ ու անկարող մարդկանց խրատ կարգան և չը թշուառեն ընդ ծով և ընդ ցամաք թափառական լինիլ, ուխտաւորութեան պատրուակաւ Երուսաղէմ գիմել և Ս. Աթուոյս վերայ ծանրանալ, որ իւր յատուկ ծանրութեան տակ կը ճնշուի արդէն :

Ամենէն ցուալին այս է, որ սոյն աղքատ եկաւորներուն մէջ կան նաեւ

անտերուհե մանուկներ և կիներ անգամ, որոնք թէ ինչպէս կը վտահին հեռաւոր տեղերէ յերուսաղէմ ճանապարհորդել՝ մորդ ցաւօք եւ հեծու թեամբ կը պաշարի : Արդ՝ որոնք որ այն աղէտից առաջն առնելու համար հոգ կը տանին, ոչ միայն Ս. Աթոռոյս համար բարիք մը բրած կը լինին, այլ հանուր Ազգի պատիւն պահպանած կը լինին, չը թողով որ նորա աղքատներն թափառական չըլին, անարգ կեանք ունենան և օտարներէն նախատուին :

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆՔ

Քաղաքիս Վ. տեմ. Բդէշէն՝ Ալի Պէյ փոխուած լինելով՝ իւր յաջորդն արդէն ճանապարհ ելած է Պօլսէն և առաջիկայ շոգենաւով ՚ի Յոպպէ պիտի ժամանէ, որոյ դիմաւորութեան համար արդէն պատրաստութիւններ եղած են թէ՛ Քաղաքական Կառավարութեան և թէ՛ Երուսաղէմի Պատրիարքական Վարչութեանց կողմէն :

— Եփրաթացի Միթթար Սիլիմ Օսման անձն, Երուսաղէն Բեթլէհէմ երթալու ժամանակ, իւր թշնամիներէն պաշարուելով՝ մորթուերէ, գըլուխն մարմնէն կաշիով միոյն կցուած մնալով և այսպէս տարուերէ ՚ի Բեթլէհէմ : Կառավարութիւն սկսած է խուզարկել, բայց ոճրագործք տակաւին գտնուած չեն, և որոց թշնամութեան մասին որ կասկածներ կան, նոքա ևս բացէ ՚ի բաց կը մերժեն, որ ամենեւին իրենց մասնակցութեամբ չէ կատարուած յիշեալ մարդասպանութիւնն :

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ ԴԱՍԵ.

ԱՆՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆ ԿՐՅԱԿԱՆ

Պէղեցիկ ոճով և պարզ մեկնութեամբ բացատրուած է այն Տեւրակին մէջ կրօնական անտարբերութեան տեսակներն և փնտսներն, լուսաբանուած է պարզապէս՝ թէ ինչքան թշուառ է մի ժողովուրդ, մի ազգ, մի հասարակութիւն, երբ կրօնական անտարբերութիւնն տիրած է իւր անդամոց մէջ և ընդհակառակն թէ ինչքան երջանիկ է մի ժողովուրդ, երբ Քրիստոնէական Կրօնն հիմն բռնած է իւր երկրաւոր և երկնաւոր ճըշմարիտ երջանկութեան :

Պէն Դ և Կէս Դահլիսն :

ՍԻՐՈՒՆ ԶԲՕՍԵՐԸՆ

Հետաքրքրաշարժ փոքրիկ Ղըբոյի, 88 երեսէ բաղկացեալ, Թարգմանութիւն Ղրիգոր Վարդապետի Կ. Պօլսեցւոյ, որ կը պարունակէ իւր մէջ Տասն հիւթաւոր Ղոյակաց կամ Մ'մ պելեաց դիմաւորական բանախօսութիւններն, բարոյական մարդիկ և հրահանգիչ եղանակաւ : Սոյն բանախօսութեանց կամ ատենախօսութեանց մէջ իւրաքանչիւր Ղոյակ կը քանայ զինքն ջատագովել. իսկ ընդհակառակն՝ իւր դիմախօսն կը ճշիի նորա փնտասկար յատկութիւններն յերեան հանել, որով մին զմիւսն յաղթահարելով կը նշաւակեն զմիմեանս և կը սրաղեն, որ փնտասկար է մարդոյ՝ չարաչար գործածութիւն ոգելից և գրգռիչ՝ մոլելեաց :

Պէն 2 Դահլիսն :

Կըվաճառուին ՚ի գրատան Ս. Միթթար և ՚ի փոխանորդարանի Կ. Պօլսոյ :

Հեղերէն խոշորագիր. Տպեալ 1869.	2	30
Հեղերիկոս եւ Մարիամ. Տպեալ 1870.	2	20
Հրահանգ սիրոյ, գործ Մայեղեան Յովսէփ վարժապետի. Տպ. 1870.	2	
Ղերուհնա եղեսացի, եւ Եսայի կաթողիկոս Աղուանից. Տպեալ 1868.	3	
Ճաշոց գիրք. Տպեալ 1873.	300	
Ճառ հաղորդութեան. Տպեալ 1860.	4	
Ճառ դպրոցական. երկու փոքր տետրակներ. Տպեալ 1863 եւ միւսը՝ 1867.		30
Ճարտասանութիւն առ ձեռն. աշխատասիրեաց եղիազար Մուրադեան.	3	
Մատենագրութիւն նախնեաց. Տպեալ 1856.	6	
Մատթէոս Ուսհայեցի, գործ նախնեաց ժ. դարու. Տպեալ 1869.	14	
Մեկնութիւն Եփեսացւոց. Տպեալ 1850.	25	
Մեկնութիւն յայտնութեան. Ներսիսի Լամբրոնացւոյ. Տպեալ 1855.	10	
Միխայիլի Ասուրոյ Ժամանակագրութիւն, գործ ժ. դար. Տպեալ 1871.	16	
—Նոյնը՝ ուղիղ գրադրով բաղդաստուած փոքր ինչ տարբերութեամբ.	12	
Յովհաննէս կաթողիկոս, պատմութիւն Հայոց, գործ նախնեաց թ. դարու.	10	
Յովսէփի գեղեցիկ. Տպեալ 1849.	10	
Նարեկ. աղբիւրամատոյց Ս. Հօրն մերոյ գրիգորի Նարեկացւոյ. Տպ. 1868.	12	
Նար բնութեւոյցարան, Տպեալ 1868.	5	
Ողբերգութիւն 'ի մեծն Ներսէս, Տպեալ 1863.	4	
Ուխտ հայրենասիրի. Բ. Տիպ 1874.	4	
Ուսումն բարուց. Տպեալ 1857.	18	
Ուսումն տրամաբանութեան, Տպեալ 1869.	3	
Պատմութիւն Ս. Գրոց. Տպեալ 1867.	8	
Պատմութիւն նոր Կոստանթնուպոլսի, Տպեալ 1872.	7	
Պատմութիւն Ս. Երուսաղէմի, քաղաքացի թարգմանութեամբ. Տպ. 1872.	5	
Պատմութիւն Երուսաղէմի. աշխատասիրեաց խորեն վարդապետ. (")	8	
Պատմութիւն Ս. Լուսաւորչի. Տպեալ 1867.	4	
Պատմութիւն Լէնկթիմուրայ. Տպեալ 1873.	10	
Պատմութիւն Հայոց. Տպեալ 1870.	6	
Պատմութիւն բարոյական. Տպեալ 1872.	7	
Պատմութիւն Հայաստանեայց, առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ. Տպեալ 1872.	16	
Պատմութիւն երկամայ պահլատութիւն 'ի Հայկէստան, Տպեալ 1871.	20	
—Նոյնը՝ Գաղղիարէն լեզուաւ.	20	
Սաղմոս խոշորագիր, այլ եւ այլ անգամ տպուած.	10	
—Նոյնը՝ մեծ գիրքով	6	
—Նոյնը միջակ՝ դպրոցներու համար. Տպեալ 1873.	6	
Նոյնը՝ փոքր գիրքով եւ մանր գրով.	3	
Սիւն օրագիր, կազմեալ 1866էն մինչեւ 1873. աշխարհիկ լեզուաւ.	40	
Ստորագրութիւն Երուսաղէմի, Տպեալ 1859. (")	4	
Վարժութիւն փոխառաց մանկանց. Տպեալ 1868.	6	
Տանկիլ տեղագրութիւն Երուսաղէմի. Տպեալ 1855. (")	3	
Տարերբ իմաստասիրութեան, Տպեալ 1852. (")	6	
Տեսչութիւն հովուական. Տպեալ 1856. (")	8	
Տրամաբանութիւն, Պատուելի Գրիգորի Փեշտիմպեան. Տպեալ 1855. (")	18	
Տնտեսոյց. Տպեալ 1868.	10	
Վերական, հին սեով, Տպեալ 1872.		20
Վերական Գաղղիարէն լեզուի. Տպեալ 1871.	2	20
Վերականութիւն Հայերէն լեզուի. Տպեալ 1870.	4	
Վերականութիւն Գաղղիարէն լեզուի. Տպեալ 1869.	3	
Վերականական համառօտ, Հայերէն եւ Արարերէն լեզուաւ, Տպ. 1870.	2	
Օրացոյց եւ գուշակութիւնք օղոց.	1	

ՅԱՆԿ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ

Կրթարան Աւետարանական բանկից. — ԴԱՍ 2 .	
— Արտասուք և երգ. (Շար. և Վերջ) . . .	241_252
Տխրական կամ Յիշատակագիրք եկեղեցւոյ .	
(Շարունակութիւն և Վերջ)	252_261
Ի բանկի թագաւորին Նուշդէվանի	261_263
Կարեւոր ծանուցումն	263_264
ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆՔ	—264
Նոր հրատարակութիւնք	—264

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՔ

- Ա. Սիօնը ամեն ամիս կը հրատարակուի 24 երեսէ բաղկացեալ մ'կուկէտ ութնամիս թղթով :
- Բ. Տարեկան գինն է երկու արծաթ Մէծիակէ, հանդերձ Զանապարհի ծախքովը կանխիկ վճարել :
- Գ. Զատ տետրակ առնել աւարդը, պէտք է ամեն մէկ տետրին շորս դա. հեկան վճարէ :